

*„Obywatelstwo jest podstawowym prawem człowieka,
ni mniej, ni więcej, tylko prawem do posiadania praw.”*

Prezes Sądu Najwyższego Earl Warren (USA 1958)

Narodowość i bezpieczeństwo

Przewodnik dla parlamentarzystów

Podziękowania

Niniejszy przewodnik został przygotowany we współpracy z Biurem Stałej Komisji Demokracji i Praw Człowieka Unii Międzyparlamentarnej

Badania i analizy: Carol Batchelor i Philippe Leclerc (UNHCR)

Autorka: Marilyn Achiron

Zespół redakcyjny:

UNHCR: Erika Feller, Philippe Leclerc, José Riera i Sara Baschetti

Unia Międzyparlamentarna: Anders B. Johnsson i Kareen Jabre

Język oryginału: angielski

Projekt okładki: Jacques Wandfluh, Studio Infographie, Szwajcaria

Druk: Szwajcaria, Presses Centrales de Lausanne

„Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.” W ten zwięzły sposób Artykuł 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przyznaje każdemu człowiekowi na świecie prawo do legalnego związku z Państwem. Obywatelstwo nie tylko daje człowiekowi poczucie tożsamości, ale także uprawnia go do opieki ze strony Państwa, a także nadaje mu szereg uprawnień obywatelskich i politycznych. W rzeczy samej, obywatelstwo określa się jako „prawo do posiadania praw.”

Mimo istniejącego korpusu prawa międzynarodowego, regulującego kwestie nabycia, utraty lub odmowy przyznania obywatelstwa, miliony ludzi na świecie są go pozbawieni. Są bezpaństwowcami. Bezpaństwowość może być spowodowana przez szereg różnorodnych czynników, takich jak kolizja przepisów prawnych, przekazanie terytorium, ustawodawstwo dotyczące małżeństwa, praktyki administracyjne, dyskryminację, brak świadectwa urodzenia, wynarodowienie (co polega na odebraniu danej osobie obywatelstwa przez Państwo), oraz zrzeczenie się (gdy jednostka odmawia oddania się pod opiekę Państwa).

Wielu bezpaństwowców na całym świecie pada ofiarą przymusowego wysiedlenia. Ludzie wysiedleni z domów są szczególnie narażeni na utratę obywatelstwa, zwłaszcza jeśli wysiedleniu towarzyszy przesunięcie granic terytorialnych. Z drugiej strony, osoby, które utraciły obywatelstwo i uległy wynarodowieniu, bywają w wielu przypadkach zmuszane do opuszczenia miejsca pobytu. Podobieństwo ich losów w tym zakresie do sytuacji uchodźców sprawiło, że Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przekazało Urzędowi Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Uchodźców (UNHCR) odpowiedzialność za nadzór nad zapobieganiem i ograniczaniem zjawiska bezpaństwowości.

Według najnowszych danych szacunkowych, na świecie żyje około jedenastu milionów bezpaństwowców. Liczbę tę można jednak określić jedynie w przybliżeniu. Organizacje mają duże trudności z gromadzeniem danych na temat liczby bezpaństwowców, ponieważ pojęcie bezpaństwowości przyjęte w rozmaitych krajach nie ma jednolitej definicji, ponieważ instytucje rządowe często nie chcą ujawniać informacji na temat bezpaństwowości, a także dlatego, że brak obywatelstwa nie należy do kwestii uznawanych za priorytetowe przez społeczność międzynarodową.

W ostatnich latach jednak społeczność ta zyskała większą świadomość faktu, że poszanowanie praw człowieka pozwala zapobiegać masowym przesiedleniom i przymusowemu wysiedlaniu ludności. Zwiększa się także świadomość, wsparta na zasadach zawartych w umowach międzynarodowych, że Państwa zobowiązane są do rozwiązywania problemów związanych z bezpaństwowością. Rządy poszczególnych Państw muszą uwzględnić fakt, zarówno w swoim ustawodawstwie, jak i w praktyce, że nie mają prawa odbierać ani też odmawiać korzyści płynących z posiadania obywatelstwa jednostkom, które są w stanie wykazać swoje prawdziwe i faktyczne związki z danym krajem.

Najlepszym sposobem zademonstrowania przez parlamentarzystów ich determinacji, aby ograniczyć lub wyeliminować zjawisko bezpaństwowości, jest przyjęcie ustawodawstwa krajowego zgodnego z prawem międzynarodowym, które chroni jednostki przed arbitralnym odebraniem obywatelstwa, zapewnia im przyznanie obywatelstwa w określonych okolicznościach, które w przeciwnym razie skutkowałyby ich bezpaństwowością, oraz zapewnia właściwą ochronę osób

pozbawionych lub też nie posiadających obywatelstwa. Parlamentarzyści mogą też odegrać istotną rolę jako „strażnicy”, monitorujący politykę Państwa, zapobiegając nieumyślnemu lub zamierzonemu pozbawianiu jednostek obywatelstwa przez rząd, zachęcając rządy poszczególnych Państw do zajmowania się przypadkami osób pozbawionych obywatelstwa, oraz propagując wiedzę na temat problemów związanych z bezpieczeństwem wśród swych wyborców.

Niniejszy przewodnik przedstawia zagadnienia pokrewne, potencjalne rozwiązania i zalecane działania, jakie mogą podejmować parlamentarzyści, nie tracąc przy tym z oczu ludzkiego wymiaru problemu bezpieczeństwa. Mamy nadzieję, że będzie on użytecznym narzędziem dla parlamentarzystów na każdym etapie działań, mających na celu ograniczenie, a wreszcie wyeliminowanie tego zjawiska, które wywiera negatywny wpływ na miliony istnień ludzkich – mężczyzn, kobiety i dzieci na całym świecie.

António Guterres
Wysoki Komisarz ds. Uchodźców ONZ

Anders B. Johnsson
Sekretarz Generalny
Unii Międzyparlamentarnej

Spis treści

Podziękowania	2
Słowo wstępne	3
Wprowadzenie.....	6
Rozdział 1 Międzynarodowe ramy prawne prawa do obywatelstwa oraz ograniczania bezpaństwowości	8
Rozdział 2 Identyfikacja i ochrona bezpaństwowców	17
Rozdział 3 Eliminacja przyczyn bezpaństwowości	27
Rozdział 4 Rola UNHCR	43
Rozdział 5 Co mogą zrobić parlamentarzyści	48
<i>Aneks 1</i> Państwa-Strony Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku	53
<i>Aneks 2</i> Państwa-Strony Konwencji w sprawie ograniczania bezpaństwowości z 1961 roku	55
<i>Aneks 3</i> Wzorcowe dokumenty przystąpienia do Konwencji	56
<i>Aneks 4</i> Biura UNHCR	58
Podstawowe informacje o UNHCR i Unii Międzyparlamentarnej	67

Wprowadzenie

Ci spośród nas, którzy są obywatelami danego kraju, zwykle przyjmują jako oczywistość prawa i obowiązki, jakie nakłada na nas obywatelstwo. Większość z nas zapisuje dzieci do szkoły, korzysta z opieki medycznej w przypadku choroby, składa podania o pracę w razie potrzeby, a także głosuje, wybierając swoich przedstawicieli w rządzie. Mamy poczucie, że bierzemy udział w życiu kraju, w którym przyszło nam mieszkać; towarzyszy nam przemożne poczucie przynależności do czegoś większego od naszych jednostkowych bytów.

Jak wygląda życie osób pozbawionych obywatelstwa, bezpieczeństwa? Nie mając obywatelstwa, nie można zarejestrować się na liście wyborców w kraju zamieszkania, nie można wystąpić o wydanie dokumentów uprawniających do podróży, nie można zawrzeć związku małżeńskiego. W niektórych przypadkach bezpieczeństwa, którzy znaleźli się poza swoim krajem pochodzenia lub krajem dawnego stałego zamieszkania, podlegają długoterminowemu zatrzymaniu, jeśli kraje te nie udzielają zgody na ich ponowny wyjazd. Osobom, które nie potrafią udowodnić swych prawnych związków z krajem, w którym się znalazły, odmawia się często nawet najbardziej podstawowych praw – prawa do edukacji, opieki medycznej i pracy.

„Usłyszeć ‘Nie’ od kraju, w którym żyję; usłyszeć ‘Nie’ od kraju, w którym się urodziłam, usłyszeć ‘Nie’ od kraju, z którego pochodzą moi rodzice; wciąż słyszeć ‘Ty do nas nie należysz!’ Czuję, że jestem nikim, nie wiem, po co żyję. Człowiekowi pozbawionemu obywatelstwa towarzyszy nieustanne poczucie własnej bezwartościowości.”

Lara, dawniej nie posiadająca obywatelstwa

Badanie na temat bezpieczeństwa przeprowadzone przez UNHCR w roku 2003 potwierdza, że żaden region świata nie jest wolny od problemów prowadzących do utraty obywatelstwa. Jednak dokładna liczba osób nie posiadających obywatelstwa na całym świecie nie jest znana. Państwa często nie chcą lub nie mogą przedstawić wiarygodnych danych; tylko w nielicznych krajach istnieją mechanizmy rejestracji bezpieczeństwa. W rzeczy samej, Państwa nie mają obowiązku rejestrowania dokładnej liczby osób nie posiadających obywatelstwa, które mieszkają na ich terytorium. UNHCR szacuje, że miliony ludzi na całym świecie żyją bez efektywnego obywatelstwa.

Bezpieczeństwo, która została uznana za problem globalny w pierwszej połowie XX wieku, może wynikać ze sporów pomiędzy Państwami, dotyczących osobowości prawnej jednostek, sukcesji państw, przewlekłej marginalizacji poszczególnych grup społecznych, a także pozbawiania jednostek lub grup obywatelstwa. Bezpieczeństwo wiąże się na ogół z okresami znaczących zmian w stosunkach międzynarodowych. Zmiany granic międzynarodowych, manipulowanie systemami politycznymi przez przywódców, którzy chcą osiągnąć wątpliwe moralnie cele polityczne i/lub odmowa przyznania bądź pozbawienie obywatelstwa w celu wykluczenia i marginalizacji niepopularnych mniejszości rasowych, religijnych lub etnicznych to przyczyny bezpieczeństwa na całym świecie. W ciągu ostatnich 20 lat rosła liczba osób, która została pozbawiona obywatelstwa lub też nie była w stanie go uzyskać. Jeśli sytuacja ta będzie trwała nadal, pogłębiające się poczucie oderwania od społeczeństwa obywatelskiego dotkniętych nią populacji może w końcu doprowadzić do wysiedleń.

„Wraz z utraconym obywatelstwem, traci się kontakt z rzeczywistym życiem; to jak powrót do świata dzikich, nieokrzesanych jaskiniowców... Człowiek, który nie jest niczym innym, jak

tylko człowiekiem, traci cechy, które pozwalają innym ludziom traktować go jak współplemieńca... może żyć i umrzeć, nie pozostawiając po sobie śladu, nie mając żadnego wkładu w życie społeczeństwa.”

Hannah Arendt, „*Korzenie totalitaryzmu*”

Niniejszy przewodnik ma na celu zaznajomienie parlamentarzystów z ogólnym zarysem zasad międzynarodowych, regulujących kwestie obywatelstwa i bezpieczeństwa. Prawo międzynarodowe pozostawia Państwom wiele swobody, jeśli chodzi o definiowanie ogółu ich obywateli, a także zasad nabywania, utraty i odzyskiwania obywatelstwa. Jednakże zasady praw człowieka rozwinięte w XX wieku ograniczają tę swobodę, jeśli prowadzi ona do bezpieczeństwa lub jest stosowana w sposób dyskryminujący.

Jakkolwiek Państwa współpracują ze sobą nad rozwiązaniem problemów związanych z bezpieczeństwem, na całym świecie żyją wciąż miliony ludzi bez obywatelstwa. Niniejszy przewodnik przedstawia prawa i obowiązki bezpieczeństwa zdefiniowane w prawie międzynarodowym, a w szczególności w Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku. (Mimo wysiłków UNHCR, mających na celu jej rozpropagowanie, tylko 57 Państw ratyfikowało Konwencję z roku 1954; dla porównania, Konwencja dotycząca statusu uchodźców z roku 1951 została ratyfikowana przez 148 Państw). Przewodnik ten określa także główne przyczyny bezpieczeństwa i wskazuje, w jaki sposób instytucje rządowe mogą dopilnować, aby stosowanie ustawodawstw dotyczących obywatelstwa w poszczególnych Państwach nie powodowało bezpieczeństwa.

UNHCR jest agendą ONZ, której zadaniem jest ograniczanie zjawiska bezpieczeństwa oraz niesienie pomocy osobom pozbawionym obywatelstwa w jego uzyskaniu. Niniejszy przewodnik opisuje działania UNHCR w tym zakresie. Wskazuje także praktyczne kroki, jakie mogą podejmować parlamentarzyści, aby ograniczyć występowanie bezpieczeństwa, od weryfikacji i ewentualnej modyfikacji ustawodawstwa krajowego w zakresie obywatelstwa, aż po zachęcanie rządów poszczególnych Państw do zawierania umów międzynarodowych regulujących kwestie bezpieczeństwa i zwiększania świadomości publicznej w tym zakresie.

Przewodnik ten wskazuje także na szereg pozytywnych przykładów wyeliminowania problemów związanych z bezpieczeństwem dzięki woli politycznej zainteresowanych Państw, zaangażowaniu społeczeństwa obywatelskiego oraz pomocy ze strony społeczności międzynarodowej. Te pozytywne przykłady wskazują, że gdy rządy, społeczeństwo i społeczność międzynarodowa współpracują ze sobą, pozwala to w ostatecznym rozrachunku osobom pozbawionym obywatelstwa cieszyć się „prawem do posiadania praw.”

Rozdział 1

Międzynarodowe ramy prawne prawa do obywatelstwa oraz ograniczania bezpaństwowości

Obywatelstwo to kwestia budząca wiele kontrowersji, ponieważ jest przejawem suwerenności i tożsamości państwa. Nic więc dziwnego, że spory dotyczące obywatelstwa mogą prowadzić i często prowadzą do napięć i konfliktów, zarówno wewnętrznych, jak i pomiędzy Państwami. W XX wieku zaobserwowano zarówno wzrost liczby bezpaństwowców na całym świecie, jak i rosnącą świadomość i troskę o przestrzeganie praw człowieka. Prawo międzynarodowe odnoszące się do kwestii obywatelstwa rozwijało się więc w dwóch kierunkach: ochrony i niesienia pomocy bezpaństwowcom, oraz dążenia do eliminacji, a przynajmniej ograniczenia rozmiarów problemu.

Kto decyduje, czy dana osoba jest obywatelem określonego kraju, czy też nie?

Z zasady kwestie narodowości są przedmiotem jurysdykcji wewnętrznej każdego z Państw. Jednakże stosowność decyzji wewnętrznych Państwa może ulec ograniczeniu przez podobne decyzje innych Państw oraz przez prawo międzynarodowe.

W *Opinii doradczej w sprawie dekretów o obywatelstwie w Tunisie i Maroku* z roku 1923, **Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej** orzekł, że:

„pytanie, czy dana kwestia leży, czy też nie leży wyłącznie w zakresie jurysdykcji wewnętrznej danego Państwa, jest pytaniem zasadniczo relatywnym; odpowiedź jest uzależniona od ukształtowania stosunków międzynarodowych.”

W rezultacie Stały Trybunał orzekł, że jakkolwiek z zasady kwestie narodowości są przedmiotem jurysdykcji krajowej, Państwa muszą tym niemniej szanować swoje zobowiązania wobec innych Państw, wynikające z zasad prawa międzynarodowego.

Podejście to zostało utrzymane siedem lat później w **Konwencji Haskiej w sprawie niektórych zagadnień dotyczących konfliktu ustaw w zakresie obywatelstwa**. W rzeczy samej, wiele Państw skomentowało Opinię doradczą Stałego Trybunału Sprawiedliwości z roku 1923, ponieważ była ona związana z przygotowaniem Konwencji Haskiej w sprawie obywatelstwa z roku 1930. Większość Państw zinterpretowało Opinię doradczą jako ograniczenie stosowności decyzji Państwa związanych z narodowością poza obszarem tego Państwa, zwłaszcza w przypadku, gdy decyzje te pozostają w konflikcie z decyzjami dotyczącymi obywatelstwa, podejmowanymi przez inne Państwa.

Konwencja Haska z roku 1930, wprowadzona pod auspicjami Zgromadzenia Ligi Narodów, była pierwszą międzynarodową próbą zapewnienia obywatelstwa wszystkim jednostkom. Artykuł 1 Konwencji stwierdza, co następuje:

„Do każdego Państwa należy określenie na mocy własnego prawa, kim są jego obywatele. Prawo to winno być szanowane przez inne Państwa w takim zakresie, w jakim jest ono zgodne z konwencjami międzynarodowymi, zwyczajem międzynarodowym i ogólnie uznanymi zasadami prawa w zakresie obywatelstwa.”

Innymi słowy, realizacja przez dane Państwo jego prawa do uznawania własnych obywateli powinno być zgodne z odpowiednimi przepisami ustawodawstwa międzynarodowego. W XX wie-

ku przepisy te rozwijały się stopniowo w kierunku faworyzującym prawa człowieka w stosunku do roszczeń suwerenności Państw.

Artykuł 15 **Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka** z roku 1948 stanowi:

„Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.”

Prawo to jest uzasadnione istnieniem **rzeczywistego i skutecznego związku** pomiędzy jednostką a Państwem. Po raz pierwszy istnienie tego związku zostało uznane jako podstawa do przyznania obywatelstwa w sprawie Nottebohma, rozstrzygniętej przez **Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości** w roku 1955. W sprawie tej Trybunał orzekł, co następuje:

„Zgodnie z przyjętą praktyką Państw, z orzeczeniami arbitrów i sądów oraz opinią ekspertów, obywatelstwo to więź prawna, u podstaw której leży społeczny fakt przywiązania, rzeczywistego związku egzystencjalnego, wspólnoty interesów i sentymentów, któremu towarzyszy istnienie wzajemnych praw i obowiązków.”

Rzeczywisty i skuteczny związek, który przejawia się przez urodzenie, zamieszkanie i/lub pochodzenie, to kategoria uwzględniona obecnie w ustawodawstwie wewnętrznym większości Państw, a także w najnowszych instrumentach prawa międzynarodowego, dotyczących obywatelstwa, takich jak Europejska Konwencja o Obywatelstwie z 1997 roku.

Obywatelstwo zostało także zdefiniowane przez Międzypaństwowy Trybunał Praw Człowieka jako:

„polityczna i prawna więź, która łączy daną osobę z określonym Państwem i wiąże ją z nim więzami lojalności i wierności, uprawniając ją do ochrony dyplomatycznej ze strony tego Państwa” (Castillo-Petruzzi i in. przeciwko Peru, orzeczenie z maja 1999 r., IACHR [ser.C] Nr 52 1999).

W jaki sposób chroni się prawa uchodźców i osób nie posiadających obywatelstwa?

Jakkolwiek Artykuł 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zapewnia, że każdy człowiek ma prawo do obywatelstwa, nie określa jednak konkretnego obywatelstwa przysługującego danej jednostce. Aby nie dopuścić do pozbawienia jednostki podstawowego zakresu praw związanych z obywatelstwem, społeczność międzynarodowa powołała przede wszystkim dwie umowy: Konwencję dotyczącą statusu uchodźców z 1951 roku oraz Konwencję dotyczącą statusu bezpaństwowców z 1954 roku.

Czy istnieje jakkolwiek związek pomiędzy Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z roku 1951 a zagadnieniem bezpaństwowości?

Tuż po zakończeniu drugiej wojny światowej, jedną z najbardziej palących kwestii dla Państw członkowskich nowo utworzonej Organizacji Narodów Zjednoczonych było rozwiązanie potrzeb milionów osób, które w wyniku wojny stały się uchodźcami lub straciły obywatelstwo. Na mocy rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) z roku 1949 powołano Komitet Ad Hoc, którego zadaniem było rozpatrzenie opracowania Konwencji dotyczącej statusu uchodźców i bezpaństwowców oraz przeanalizowanie propozycji, mających na celu eliminację zjawiska bezpaństwowości.

Ostatecznie, członkowie Komitetu przygotowali projekt Konwencji dotyczącej statusu uchodźców oraz Protokołu do tej Konwencji, dotyczącego bezpaństwowców. Komitet nie odniósł się w peł-

ni do kwestii eliminacji bezpaństwowości, głównie dlatego, iż zakładano, że zajmie się tym nowo utworzona Komisja Prawa Międzynarodowego (ILC).

W przeszłości, uchodźcy i bezpaństwowcy mieli zapewnioną ochronę i pomoc ze strony międzynarodowych organizacji zajmujących się uchodźcami – poprzedników UNHCR. Projekt Protokołu o bezpaństwowości miał odzwierciedlać związek pomiędzy uchodźcami i bezpaństwowcami. Jednak palące potrzeby uchodźców i nieuchronnie zbliżające się rozwiązanie Międzynarodowej Organizacji do spraw Uchodźców sprawiły, że nie wystarczyło czasu na szczegółową analizę sytuacji osób pozbawionych obywatelstwa podczas Konferencji Pełnomocników z 1951, zwołanej w celu rozpatrzenia problemów uchodźstwa i bezpaństwowości. Dlatego też **Konwencja dotycząca statusu uchodźców** z roku 1951 została przyjęta podczas Konferencji, natomiast przyjęcie Protokołu w sprawie bezpaństwowców przełożono na późniejszy termin.

Zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z roku 1951, uchodźca nie posiadający obywatelstwa jest uprawniony do ochrony przysługującej uchodźcom, ponieważ zanegowanie obywatelstwa ze względu na rasę, wyznanie, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne może wskazywać, że dana osoba powinna zostać uznana za uchodźcę.

Jakie postanowienia pojawiły się w Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z roku 1954?

Protokół w sprawie bezpaństwowców, opracowany jako dodatek do Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z roku 1951, został przekształcony w pełnoprawną Konwencję w roku 1954. **Konwencja z roku 1954 jest podstawowym instrumentem prawa międzynarodowego, opracowanym w celu uregulowania i polepszenia statusu bezpaństwowców** oraz zapewnienia tym osobom podstawowych praw i wolności bez dyskryminacji. (Patrz Aneks 1, aby zapoznać się z listą Państw, które ratyfikowały Konwencję z roku 1954).

Postanowienia Konwencji są pod wieloma względami zbliżone do postanowień zawartych w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. **Przystąpienie do Konwencji nie zastępuje nadania obywatelstwa osobom urodzonym i zamieszkującym zwyczajowo na terenie Państwa**. Bez względu na to, jak rozległe prawa zostaną przyznane osobie nie posiadającej obywatelstwa, nie można uznać ich za ekwiwalent uzyskania obywatelstwa.

Konwencja z 1954 r. zawiera ściśle prawną definicję bezpaństwowca: to „osoba, która nie jest uznawana za obywatela przez jakiegokolwiek Państwo zgodnie z obowiązującym w nim prawem” (co określa się jako bezpaństwowość *de jure*).

Kto to jest obywatel? Kim jest bezpaństwowiec?

Uznanie za obywatela zgodnie z obowiązującym prawem oznacza, że jednostka została automatycznie uznana za obywatela zgodnie z warunkami określonymi w przyjętych przez dane Państwo instrumentach prawnych dotyczących obywatelstwa, lub też uznanie jednostki za obywatela nastąpiło na mocy decyzji odpowiednich władz. Te instrumenty prawne to Konstytucja, dekret Prezydenta lub ustawa o obywatelstwie. Większość ludzi uznaje się za obywateli na mocy praw tylko jednego Państwa – zwykle jest to Państwo urodzenia danej osoby (*jus soli*) lub też Państwo, którego obywatelami byli rodzice tej osoby w chwili jej urodzenia (*jus sanguinis*).

W przypadku, gdy procedura administracyjna daje władzom pewną swobodę przyznania obywatelstwa, osoby starające się o nadanie obywatelstwa mogą zostać uznane za obywateli dopiero wtedy, gdy złożone przez nie wnioski zostały rozpatrzone i doszło do nadania im obywatelstwa danego Państwa na mocy obowiązującego prawa. Jednostki, które muszą występować o przyznanie obywatelstwa, które mogą o nie występować zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi, a których wnioski zostały odrzucone, nie są obywatelami danego Państwa na mocy obowiązującego w nim prawa.

Osoby, które nie otrzymały obywatelstwa automatycznie lub na mocy indywidualnej decyzji zgodnie z obowiązującym prawem jakiegokolwiek Państwa, są znane jako **bezzaństwowcy de jure**: osoby, które są bezzaństwowcami zgodnie ze stosownym prawem.

Zakłada się, że dana osoba ma obywatelstwo, o ile nie istnieją dowody temu przeczące. Jednakże niekiedy Państwa, z którymi jednostkę łączy potencjalnie rzeczywista więź, nie mogą dojść do porozumienia co do tego, które z nich przyznało obywatelstwo tej jednostce. W takim przypadku dana osoba nie jest w stanie wykazać, iż jest bezzaństwowcem *de jure*, jednakże nie posiada skutecznego obywatelstwa i nie korzysta z ochrony. Uważa się ją za **bezzaństwowca de facto**.

Jakkolwiek twórcy Konwencji uważali, że należy wprowadzić rozróżnienie pomiędzy bezzaństwowcami *de jure* (tymi, którzy nie uzyskali obywatelstwa automatycznie lub w drodze indywidualnej decyzji zgodnie z prawem obowiązującym w jakimkolwiek Państwie) a bezzaństwowcami *de facto* (którzy nie są w stanie dowieść posiadania obywatelstwa), nie uwzględnili podobieństwa ich sytuacji. Akt Końcowy Konwencji podnosi kwestię **bezzaństwowców de facto**, precyzując następujące zalecenie, które nie ma charakteru wiążącego:

„każde Umawiające się Państwo, o ile uznaje przyczyny, dla których dana osoba zrzekła się ochrony Państwa, którego jest obywatelem, ma życzliwie rozpatrzyć możliwość zapewnienia tej osobie traktowania, przewidzianego na mocy Konwencji dla bezzaństwowców.”

Decyzję co do określenia, czy dana osoba ma prawo korzystać z uprawnień wynikających z Konwencji, podejmuje każde Państwo Członkowskie zgodnie z własnymi określonymi procedurami. Poprzez swoje przedstawicielstwa/biura lub służby zatrudnione w Kwaterze Głównej, UNHCR świadczy usługi doradcze w zakresie tworzenia i wdrażania takich procedur. (Patrz Aneks 4, aby zapoznać się z listą biur UNHCR).

Czy bezzaństwowiec może być zarazem uchodźcą?

Osoby, które są bezzaństwowcami *de facto*, nie są objęte definicją bezzaństwowca, podaną w Konwencji z 1954 r. Twórcy projektu tej Konwencji zakładali, że wszystkie osoby nie posiadające skutecznego obywatelstwa – to znaczy wszyscy bezzaństwowcy *de facto* – są uchodźcami. (Twórcy Konwencji założyli, że jednostka staje się bezzaństwowcem *de facto* w chwili ucieczki z kraju, którego obywatelstwo posiada, z powodu prześladowania ze strony Państwa, i że prześladowanie to jest związane z brakiem skutecznego obywatelstwa.) Przyjmując takie założenie, należy uznać, że bezzaństwowcy *de facto* są uprawnieni do pomocy międzynarodowej na mocy postanowień Konwencji z 1951 r. dotyczącej statusu uchodźców.

Sam fakt, że dana osoba jest bezpaństwowcem *de jure* lub *de facto*, nie musi jednak implikować prześladowania („uzasadniona obawa prześladowania” to element kluczowy definicji uchodźcy, podanej w Konwencji z 1951 roku, dotyczącej statusu uchodźców). Przez lata stało się jasne, że istnieją bezpaństwowcy *de facto*, którzy nie uzyskują obywatelstwa w kraju zwyczajowego zamieszkiwania, a mimo to nie kwalifikują się ani jako uchodźcy, ani też jako bezpaństwowcy *de jure*. W rzeczy samej bezpaństwowcy, którzy wymagają pomocy ze strony UNHCR, czy to bezpaństwowcy *de jure*, czy też *de facto*, w większości nie są ani uchodźcami, ani osobami mogącymi z sukcesem ubiegać się o status uchodźcy.

Jakie są postanowienia Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości z 1961 roku?

W sierpniu 1950 r. Rada Gospodarcza i Społeczna ECOSOC wydała Rezolucję z poleceniem, aby Komisja Prawa Międzynarodowego przygotowała projekt jednej lub więcej międzynarodowych Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości. Komisja Prawa Międzynarodowego przygotowała do rozpatrzenia dwie Konwencje – obie dotyczyły problemu bezpaństwowości spowodowanej przez konflikt ustaw. Jedna z Konwencji, o eliminacji zjawiska bezpaństwowości na przeszłość, zawierała postanowienia idące dużo dalej niż drugi projekt, zorientowany na ograniczenie w przyszłości zjawiska bezpaństwowości. Uczestnicy konferencji zwołanej w celu rozpatrzenia projektów uznali, że pierwsza z Konwencji ma charakter zbyt radykalny i skupili się na pracy nad projektem Konwencji o ograniczeniu zjawiska bezpaństwowości w przyszłości. Ostatecznie w 1961 powstał instrument znany jako **Konwencja o ograniczeniu bezpaństwowości**. (Patrz Aneks 2, aby zapoznać się z listą Państw, które ratyfikowały Konwencję z roku 1961).

Postanowienia Konwencji mają zapobiegać zjawisku istnienia osób nie posiadających obywatelstwa od chwili urodzenia, jednakże nie zabraniają odbierać jednostkom obywatelstwa w określonych okolicznościach, ani też nie powodują retroaktywnego nadania obywatelstwa wszystkim osobom, które w chwili obecnej go nie posiadają. Konwencja przewiduje także utworzenie organu, do którego osoby objęte postanowieniami Konwencji mogłyby zwracać się o rozpatrzenie wniosków oraz o zapewnienie pomocy w składaniu wniosków do odpowiednich władz. Następnie Zgromadzenie Ogólne zwróciło się do UNHCR o pełnienie tej roli.

Komisja Prawa Międzynarodowego i delegaci Państw uznali, że zapewnienie pomocy międzynarodowej jest niezbędne, ponieważ w przypadku, gdy dochodzi do zanegowania jednostce obywatelstwa danego Państwa, nie dysponuje ona ani środkami finansowymi, ani też wiedzą niezbędną w celu dochodzenia prawa do przyznania jej obywatelstwa przez władze tego Państwa. Reprezentowanie takich osób przez agendę międzynarodową pozwoliłoby także uniknąć rozstrzygnięcia kwestii, czy jednostki są podmiotami prawa międzynarodowego. Ponadto agenda zajmująca się pracą tego rodzaju po pewnym czasie uzyskałaby ekspercką wiedzę na ich temat, użyteczną nie tylko przy świadczeniu usług doradczych na rzecz poszczególnych osób, ale także przy proponowaniu ogólnych rozwiązań, które pozwoliłyby osobom tego typu uzyskać obywatelstwo, ograniczając tym samym zasięg zjawiska bezpaństwowości.

Dążąc do ograniczenia zjawiska bezpaństwowości, Konwencja z 1961 r. wymaga, aby Umawiające się Państwa przyjęły ustawodawstwo krajowe odzwierciedlające zalecane standardy związane z uzyskaniem lub utratą obywatelstwa. W przypadku pojawienia się sporów co do interpretacji lub zastosowania Konwencji pomiędzy Umawiającymi się Państwami oraz niemożności

ich rozwiązania za pomocą innych metod, można je kierować do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na wniosek jednej ze stron sporu.

Akt Końcowy Konwencji zawiera zalecenie bardzo zbliżone do tego, które znalazło się w Akcie Końcowym Konwencji z 1954 r., które zachęca Państwa-Strony do rozszerzenia jej postanowień w miarę możliwości na bezpaństwowców *de facto*.

„Pewnego dnia stanęłam pomiędzy granicami, nie mogąc dostać się do żadnego kraju. To było przeżycie, którego nigdy nie zapomnę! Nie mogłam powrócić do Państwa, które opuściłam; nie mogłam też przekroczyć granicy kraju, w którym się urodziłam, wychowałam i mieszkalam! Gdzie jest moje miejsce? Nadal pamiętam to straszne uczucie straty, które towarzyszyło mi wtedy na lotnisku.”

Chen, w przeszłości nie posiadająca obywatelstwa

W jaki sposób prawa człowieka uwzględniają prawo do obywatelstwa?

O prawie do obywatelstwa mówi szereg innych instrumentów prawnych. **Konwencja o obywatelstwie kobiet zamężnych** z 1957 roku powtarza postanowienia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przewidując prawo do obywatelstwa oraz prawo do nie pozbawiania obywatelstwa. Mówi także o promowaniu „powszechnego poszanowania dla podstawowych wolności i praw człowieka należnych wszystkim ludziom bez dyskryminacji ze względu na płeć oraz ich przestrzegania.” Pierwsze trzy artykuły Konwencji zawierają konkretne postanowienia, dotyczące obywatelstwa kobiety zamężnej:

Artykuł 1 stanowi, że „*ani zawarcie, ani rozwiązanie związku małżeńskiego pomiędzy jego obywatelem a cudzoziemcem, ani też zmiana obywatelstwa przez małżonka w czasie trwania związku małżeńskiego nie wpłynie automatycznie na obywatelstwo żony.*”

Artykuł 2 zawiera zapis, zgodnie z którym „*ani dobrowolne przyjęcie obywatelstwa innego Państwa, ani też zrzeczenie się obywatelstwa przez jednego z obywateli nie spowoduje zrzeczenia się obywatelstwa przez żonę takiego obywatela.*”

Artykuł 3, podzielony na dwie części, stanowi, że „*cudzoziemka będąca żoną jednego z obywateli [Umawiającego się Państwa] może, na własną prośbę, przyjąć obywatelstwo męża drogą procedury naturalizacyjnej, zapewniającej jej określone przywileje*”, oraz że „*nadanie takiego obywatelstwa może podlegać ograniczeniom narzuconym w interesie bezpieczeństwa narodowego lub polityki państwowej.*” Artykuł ten stanowi także, że Umawiające się Państwo nie będzie interpretowało Konwencji jako instrumentu „*wywierającego wpływ na ustawodawstwo czy praktykę prawną, na mocy której cudzoziemka będąca żoną jednego z jego obywateli może, na własną prośbę, przyjąć obywatelstwo męża, korzystając w ten sposób z przysługujących jej praw.*”

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z roku 1965 zobowiązuje Państwa do „*zagwarantowania każdemu, bez rozróżnienia rasy, koloru skóry oraz narodowości czy pochodzenia etnicznego, równości w obliczu prawa*”, w szczególności w zakresie podstawowych praw człowieka, w tym prawa do obywatelstwa (Artykuł 5).

Artykuł 24 **Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych** stanowi, że:

„Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.”

„Każde dziecko powinno być zarejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i posiadać nazwisko.”

„Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa.”

Artykuł 26 Paktu stanowi także, iż *„Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiejkolwiek inne okoliczności.”*

Artykuł 9 **Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet** z roku 1979 głosi:

„Państwa-Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. W szczególności zapewnią one, że ani małżeństwo z cudzoziemcem, ani zmiana obywatelstwa przez małżonka podczas trwania małżeństwa nie spowodują automatycznie zmiany obywatelstwa małżonki ani nie uczynią jej bezpaństwowcem, ani też nie zmuszą jej do przyjęcia obywatelstwa małżonka.”

„Państwa-Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w odniesieniu do obywatelstwa ich dzieci.”

Konwencja o Prawach Dziecka z 1989 roku, ratyfikowana przez niemal wszystkie Państwa, zawiera dwa artykuły, w których znalazły się istotne zapisy dotyczące obywatelstwa:

Artykuł 2 stanowi, że *„Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w (...) Konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.”*

Według **Artykułu 7** *„Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.”*

W Artykule tym pojawił się również następujący zapis: *„Państwa-Strony zapewnią, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz z ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem.”*

„Przebywam w obozie od 1971 roku i mam nadzieję, że niedługo uda mi się osiedlić wraz z dziećmi poza terenem obozu. Chcę uzyskać prawa, jakie przysługują obywatelom Bangladeszu. Nie jestem w stanie zapewnić sobie godnego życia: w obozie moje dzieci nie rozwi-

jają się prawidłowo, nie chodzą do szkoły, a nie mając wykształcenia, będą skazane na ciężką, fizyczną pracę.”

Syedaha, nie posiadająca obywatelstwa mieszkanka Bangladeszu

Czy istnieją pakt regionalne, regulujące kwestię prawa do obywatelstwa?

Regionalne instrumenty prawa międzynarodowego ugruntowują prawo do obywatelstwa. Zgodnie z Artykułem 20 **Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka** (1969):

„Każdy człowiek ma prawo do obywatelstwa. Każdy człowiek ma prawo do obywatelstwa Państwa, na terenie którego się urodził, jeśli nie ma prawa do żadnego innego obywatelstwa. Nikt nie może zostać pozbawiony obywatelstwa ani też prawa do jego zmiany.”

Powyższe zasady zostały następnie podtrzymane przez orzecznictwo Trybunału Międzypaństwowego Amerykańskiego. Jakkolwiek Trybunał ten potwierdził, że warunki przyznawania obywatelstwa pozostają przedmiotem jurysdykcji każdego Państwa, zarazem orzekł także:

„Mimo faktu, że tradycyjnie przyjmuje się, iż przyznanie i uznanie obywatelstwa to kwestie, o których decyduje każde Państwo, aktualny rozwój prawa międzynarodowego wskazuje, iż nakłada ono pewne ograniczenia na szeroki zakres władzy przyznanej Państwom w tym zakresie, a sposobu regulacji kwestii obywatelstwa przez poszczególne Państwa nie można dziś uznać za przedmiot ich wyłącznej jurysdykcji.” (Międzypaństwowy Trybunał Praw Człowieka, Opinia doradcza, „Poprawki do zapisów dotyczących naturalizacji w Konstytucji Kostaryki”, artykuły 32-34; tekst w 5 HRLJ 1984.)

Innymi słowy, Państwa muszą brać pod uwagę możliwość reperkusji międzynarodowych w stosunku do krajowego ustawodawstwa regulującego kwestie obywatelstwa, zwłaszcza jeśli ustawodawstwo to może prowadzić do bezpaństwowości.

W roku 1963 przyjęto obowiązującą w całej Europie **Konwencję o ograniczeniu przypadków wielokrotnego obywatelstwa oraz o obowiązkach wojskowych w przypadkach wielokrotnego obywatelstwa**. Konwencja ta bazowała na przekonaniu, akceptowanym w owym czasie przez wiele państw Europy Zachodniej, że posiadanie wielokrotnego obywatelstwa jest zjawiskiem niepożądanym, którego należy unikać. Ponieważ zakres Konwencji z 1963 r. jest ograniczony wyłącznie do kwestii wielokrotnego obywatelstwa, w latach 1977 i 1993 dodano do niej dwa Protokoły, regulujące zagadnienia pokrewne i odzwierciedlające zmiany w sposobie myślenia i praktyce dotyczącej obywatelstwa. Na przykład, Drugi Protokół do Konwencji zezwala na przyjmowanie wielokrotnego obywatelstwa w przypadku migrantów drugiego pokolenia i małżonków z małżeństw mieszanych oraz ich dzieci.

Europejska Konwencja o obywatelstwie z roku 1997, kolejny regionalny instrument prawny, opracowany przez Radę Europy, powstała w odpowiedzi na potrzebę opracowania jednolitego tekstu konsolidującego wszelkie zmiany w prawie krajowym i międzynarodowym w zakresie obywatelstwa od czasów Konwencji Haskiej z roku 1930, regulującej kwestie konfliktów ustaw o obywatelstwie. Konwencja ta nie spowodowała zmiany treści Konwencji z roku 1963, ani też nie jest niezgodna z jej postanowieniami. W gruncie rzeczy, Konwencja o obywatelstwie z roku 1997 pozwala na przyjmowanie wielokrotnego obywatelstwa w przypadku małżeństw osób różnych narodowości i ich dzieci. Konwencja ta rozstrzyga jednak zarazem kwestie uzyskania, zachowa-

nia, utraty i odzyskania obywatelstwa, praw proceduralnych, obywatelstwa w kontekście sukcesji Państw, obowiązków wojskowych, a także współpracy, mającej na celu zapobieganie bezpaństwowości. Instrument ten odwołuje się do Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku, jeśli chodzi o definicję bezpaństwowca; oznacza to, że postanowienia europejskiej Konwencji o obywatelstwie obejmują wyłącznie bezpaństwowców *de jure*.

Ostatnie doświadczenia europejskie w zakresie sukcesji Państw doprowadziły do wniosku, że w przypadku znaczącej liczby ludzi można mówić o ryzyku bezpaństwowości, spowodowanym przez utratę obywatelstwa przed uzyskaniem kolejnego. Aby uniknąć bezpaństwowości spowodowanej przez sukcesję Państw – która może nastąpić w wyniku przeniesienia terytorium z jednego Państwa na inne, zjednoczenia Państw, rozbioru Państwa lub oddzielenia jednej lub więcej części jego terytorium – Państwa europejskie opracowały Protokół do Konwencji o obywatelstwie, dotyczący tego zagadnienia. Bazując na zawartych w Konwencji zasadach ogólnych w zakresie obywatelstwa, projekt **Protokołu o unikaniu bezpaństwowości** w związku z sukcesją Państw zawiera określone zasady dotyczące obywatelstwa w przypadku sukcesji. 21 artykułów Protokołu zawiera praktyczne wskazówki dotyczące takich kwestii, jak obowiązki nowego państwa i państwa poprzedniego, zasady przedstawiania dowodów, eliminacja przypadków bezpaństwowości od chwili urodzenia, a także uproszczenie procedur nadawania obywatelstwa bezpaństwowcom. **Protokół ma zostać przyjęty na początku 2006 roku.**

W roku 1999 Organizacja Jedności Afrykańskiej (obecnie Unia Afrykańska) przyjęła **Afrykańską Kartę Praw i Dobra Dziecka**. Dokument ten, sporządzony na podstawie Konwencji Praw Dziecka, powtarza szereg kluczowych zapisów, które pojawiły się w tym akcie, włącznie z zakazem dyskryminacji i uwzględnieniem w pierwszej kolejności interesów dziecka. Artykuł 6 Karty, dotyczący kwestii imienia i nazwiska oraz obywatelstwa stanowi, że:

- każde dziecko ma prawo do imienia i nazwiska od chwili urodzenia;
- każde dziecko podlega zarejestrowaniu natychmiast po urodzeniu;
- każde dziecko ma prawo do uzyskania obywatelstwa;
- Państwa-Strony Karty mają dołożyć starań, aby ich ustawodawstwo konstytucyjne uwzględniało zasady, na mocy których dziecko ma otrzymać obywatelstwo Państwa, na terenie którego przyszło na świat, jeśli w chwili urodzenia dziecka nie uzyskało ono obywatelstwa żadnego innego Państwa na mocy obowiązujących w nim praw.

Identyfikacja i ochrona bezpaństwowców

Mimo prób ograniczenia zjawiska bezpaństwowości dzięki krajowym ustawom dotyczącym obywatelstwa oraz poprzez wdrożenie **Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości** z roku 1961 i innych międzynarodowych instrumentów prawnych, UNHCR szacuje, że miliony ludzi na całym świecie nie mają obywatelstwa. Konwencja dotycząca statusu bezpaństwowców ONZ z roku 1954 podaje definicję bezpaństwowca, zaleca nadawanie tym osobom tożsamości prawnej i zapewnia im podstawowe prawa i wolności bez dyskryminacji.

„Nie możemy znaleźć stałego zatrudnienia, nie możemy się przenieść z miejsca na miejsce, jesteśmy jak okręty bez portu. Dostęp do edukacji i opieki medycznej to kolejne problemy. Nie mogłem skończyć szkoły średniej, wstąpić na uczelnię. Mogę korzystać wyłącznie z prywatnych porad lekarzy, a nie z państwowej opieki zdrowotnej.”

Abdullah, Beduin – bezpaństwowiec mieszkający w Zjednoczonych Emiratach Arabskich

Kto to jest bezpaństwowiec?

Konwencja z roku 1954 określa bezpaństwowca jako „osobę nie uważaną za obywatela przez żadne Państwo zgodnie z jego prawem” (Artykuł 1). Jest to definicja czysto prawna. Nie określa ona jakości obywatelstwa, sposobu jego nadawania czy też dostępu do niego. Definicja ta odnosi się wyłącznie do funkcjonowania prawa, na mocy którego ustawodawstwo o obywatelstwie obowiązujące w danym Państwie definiuje *ex lege*, czyli automatycznie, kto posiada obywatelstwo.

Zgodnie z tą definicją, **aby zostać uznaną za „bezpaństwowca”, dana osoba musi dowieść, że nie łączy jej powiązania prawne z żadnym krajem.**

Ustalając, czy dana osoba jest bezpaństwowcem, Państwa powinny przeanalizować odpowiednie ustawy o obywatelstwie tych Państw, z którymi osoba ta miała wcześniej powiązania (poprzez urodzenie, zwyczajowe zamieszkiwanie, obywatelstwo małżonka lub dzieci, obywatelstwo rodziców lub dziadków), skonsultować się z tymi Państwami oraz, w razie konieczności, wystąpić do nich o przekazanie dowodów. Państwa powinny wymagać od jednostki pełnej współpracy przy dostarczaniu istotnych faktów i informacji. UNHCR może ułatwić konsultacje pomiędzy poszczególnymi Państwami oraz dostarczyć dane techniczne, dotyczące odpowiednich praw i ich wdrażania w poszczególnych Państwach na wniosek władz.

Dokumenty dostarczone przez władze odpowiedniego Państwa, stwierdzające, że dana jednostka nie jest obywatelem tego Państwa, stanowią na ogół wystarczający dowód jej bezpaństwowości. Tego rodzaju dowody nie zawsze są jednak dostępne. Odpowiednie władze kraju pochodzenia lub uprzedniego zwyczajowego zamieszkania mogą odmówić wydania dokumentów wskazujących, że jednostka nie jest obywatelem, lub po prostu nie odpowiedzieć na zadane pytanie. Władze niektórych Państw wychodzą z założenia, że nie ponoszą odpowiedzialności za wskazywanie osób, których nie łączy z nimi więź prawna. Dlatego można założyć, że jeśli dane Państwo odmawia potwierdzenia, że jednostka jest jego obywatelem, odmowa ta sama w sobie stanowi dowód, ponieważ zwykle Państwa udzielają swoim obywatelom ochrony dyplomatycznej.

Czy istnieje możliwość wykluczenia kogokolwiek z zakresu zastosowania Konwencji z 1954 roku?

Preambuła Konwencji z 1954 r. podkreśla, że uchodźcy – bezpieczeństwa są objęci Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z roku 1951, dlatego też nie obejmuje ich Konwencja z roku 1954.

Oprócz definicji bezpieczeństwa, Artykuł 1 Konwencji z roku 1954 zawiera także definicję osób, które, mimo że spełniają wymogi definicji (a zatem, mimo że są bezpieczeństwa), podlegają wykluczeniu z zastosowania Konwencji z określonych przyczyn – ponieważ nie potrzebują ochrony jako beneficjenci określonych programów prawnych lub pomocy międzynarodowej, lub też dlatego, że nie zasługują na ochronę międzynarodową z powodu czynów przestępczych, jakich się dopuścili. Są to między innymi osoby:

- *„które otrzymują obecnie pomoc lub ochronę od organów lub agend ONZ innych niż UNHCR, dopóki otrzymują tę pomoc.”*

Jedynym organem, którego na chwilę obecną dotyczy ten zapis, jest Agenda ONZ ds. Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie (UNRWA).

- *„które zostały zidentyfikowane przez kompetentne władze kraju, w którym zamieszkiwały, jako osoby posiadające prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego kraju.”*

Oznacza to, że jeśli bezpieczeństwa ma prawo pobytu w danym Państwie i otrzymał w nim więcej praw, niż zapewnia Konwencja z 1954 r., w szczególności zaś pełne prawa gospodarcze i socjalne, takie same jak te, które przysługują obywatelom, i podlega ochronie przed deportacją i wydaleniem, nie ma potrzeby zastosowania do tej osoby postanowień Konwencji mimo faktu, że osoba ta jest bezpieczeństwa.

- *„które popełniły przestępstwo prowadzące do naruszenia pokoju, dopuściły się zbrodni wojennych lub zbrodni przeciwko ludzkości zgodnie z definicjami ujętymi w międzynarodowych instrumentach prawnych;*

które popełniły poważne przestępstwo natury innej niż polityczna poza krajem zamieszkania przed udzieleniem im prawa pobytu w tym kraju; lub

które są winne czynów niezgodnych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.”

Kiedy przestaje się uznawać daną osobę za bezpieczeństwa?

Osoba przestaje być bezpieczeństwa w chwili przyjęcia skutecznego obywatelstwa.

Ustawodawstwo dotyczące obywatelstwa, przyjęte w Etiopii w grudniu 2003 roku oraz w Demokratycznej Republice Kongo w listopadzie 2004 roku pozwoli być może na ostateczne rozwiązanie problemów związanych z dwiema dużymi populacjami ludzi pozbawionych przez czas dłuższy skutecznego obywatelstwa. Ustawodawstwo Etiopii zezwala licznym jednostkom przebywającym na terenie kraju na odzyskanie obywatelstwa etiopskiego, a nowe prawo Demokratycznej Republiki Kongo ułatwia zidentyfikowanie obywateli tego państwa.

Jakie są procedury określania, czy dana osoba jest bezpaństwowcem?

Jakkolwiek Konwencja z 1954 r. definiuje bezpaństwowca, nie przedstawia procedury identyfikacji takich osób. Dlatego w interesie Państw, a także jednostek, do których Konwencja może mieć zastosowanie, jest przyjęcie przez Państwa ustawodawstwa wskazującego metodę identyfikacji osób pozbawionych obywatelstwa. Ustawodawstwo tego rodzaju powinno także określać osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji oraz konsekwencje uznania danej jednostki za bezpaństwowca.

Niektóre Państwa przyjęły odpowiednie przepisy wykonawcze, wyznaczając określone agencje rządowe – urzędy zajmujące się kwestiami azylu, uchodźstwa i bezpaństwowości, lub, na przykład, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – jako organy odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosków o uznanie poszczególnych osób za bezpaństwowców. Inne Państwa, które nie dysponują szczegółowym ustawodawstwem, które określałoby odpowiednie procedury w tym zakresie, przekazują uprawnienia do rozstrzygania, czy dana osoba jest bezpaństwowcem, czy też nie, określonym władzom administracyjnym lub sądowym. Wiele innych Państw nie dysponuje jednak żadną procedurą. W wielu takich przypadkach problem bezpaństwowości wyłania się często w trakcie określania procedur związanych z przyznawaniem statusu uchodźcy. Bezpaństwowcy mogą podlegać „obsłudze” w ramach tych procedur, które obejmują udzielenie pomocy humanitarnej lub ochrony subsydiarnej. Bezpaństwowcy mają niekiedy obowiązek składania wniosków w ramach procedur azylowych po prostu dlatego, że nie istnieje żadna inna procedura, mająca do nich zastosowanie.

Niektóre kraje nie dysponują określonymi procedurami uznawania osób za bezpaństwowców, kwestia ta może się jednak pojawić, gdy jednostka wnioskuje o wydanie zezwolenia na pobyt stały lub dokumentu podróży, albo też jeśli wniosek o status uchodźcy zostanie odrzucony i dana osoba domaga się udzielenia jej prawa do pozostania w kraju azylu na innej podstawie.

We Francji procedura uznawania osób za bezpaństwowców jest realizowana przez Francuskie Biuro Ochrony Uchodźców i Bezpaństwowców (OFPRA), uprawnione do zapewniania osobom nie posiadającym obywatelstwa ochrony sądowej i administracyjnej. Wnioski należy składać bezpośrednio do OFPRA.

W Hiszpanii Ustawa o cudzoziemcach stanowi, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ma zajmować się uznawaniem jednostek za bezpaństwowców w ramach procedury regulowanej Dekretem Królewskim. Wnioskodawcy mogą udawać się na posterunki policji lub też do Biura Azylu i Uchodźców (OAR). Po zakończeniu czynności dochodzeniowych, OAR przeprowadza procedurę, a następnie przekazuje swoją ocenę wraz z uzasadnieniem Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

We Włoszech w roku 1993 przyjęto rozporządzenie o zmianie Ustawy o obywatelstwie, które nadaje Ministerstwu Spraw Wewnętrznych kompetencje w zakresie uznawania jednostek za bezpaństwowców.

Przy braku konkretnych procedur identyfikacji bezpaństwowców nie można określić, jak wiele przypadków bezpaństwowości pozostaje niezidentyfikowanych; dlatego też nie da się ustalić faktycznych rozmiarów tego problemu.

Jakiego rodzaju dowody trzeba przedstawić?

Ogólnie rzecz biorąc, to wnioskodawca ponosi odpowiedzialność za przekazanie dokumentacji z ambasady lub biura konsularnego swego „kraju pochodzenia” – kraju urodzenia lub kraju, który wydał mu wcześniej dokument podróży – stwierdzającej, że osoba ta nie jest obywatelem. Jak wspomniano wcześniej, nie zawsze jest to możliwe. Jeśli nie ma dostępu do pełnej dokumentacji, niektóre Państwa mogą przyjąć inne dowody, na przykład wnioski z istotnych ustaw o obywatelstwie oraz oświadczenia świadków i innych stron trzecich. Poszukiwanie informacji może wymagać współpracy różnych wydziałów i ministerstw danego rządu, a także instytucji innych Państw.

Na chwilę obecną nie istnieje zharmonizowane podejście do identyfikacji osób nie posiadających obywatelstwa, przyjęte przez różne Państwa. Ponieważ kryteria określania dowodów bezpieczeństwa mogą się różnić w poszczególnych Państwach, jednostka uznana za bezpieczną w jednym kraju nie musi nim być także w innych krajach.

W roku 2005 UNHCR wydał Sprawozdanie z wdrażania Konwencji z 1954 r. w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Wynika z niego, iż większość państw członkowskich UE nie przyjęło jak dotąd określonych mechanizmów identyfikacji i uznawania bezpiecznych; zamiast tego w celu tym stosowano na ogół procedury azytowe. W rezultacie nie da się określić rozmiarów problemu bezpieczeństwa w Unii Europejskiej. Przy tworzeniu sprawozdania, UNHCR wyróżniła jednak najlepsze praktyki na poziomie krajowym, które mogą stać się punktem wyjściowym do harmonizacji procedur identyfikacji i uznawania bezpiecznych w Państwach Unii Europejskiej oraz posłużyć jako przykład dla tych Państw, które ratyfikowały Konwencję z roku 1954.

Kto powinien decydować, czy dana osoba jest bezpiecznym?

Odpowiedzialność za rozstrzygnięcie o bezpieczeństwie jednostek powinien ponosić wykwalifikowany personel, który specjalizuje się w kwestiach bezpieczeństwa i który może bezstronnie i obiektywnie przeanalizować wniosek oraz dołączone do niego dowody. Istnienie centralnego urzędu odpowiedzialnego za podejmowanie decyzji w tym zakresie pozwoliłoby ograniczyć ryzyko wydawania sprzecznych decyzji, zwiększyłoby efektywność gromadzenia i rozpowszechniania informacji na temat krajów pochodzenia, a praca wykonywana przez urząd pozwoliłaby w większym stopniu gromadzić dane dotyczące zjawiska bezpieczeństwa. Rozstrzygnięcie o przyznaniu statusu bezpiecznego wymaga analizy ustaw, przepisów i praktyki innych Państw. Nawet tam, gdzie nie istnieje urząd centralny, osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji czerpią korzyści ze współpracy z instytucjami obeznanymi z ustawodawstwem krajowym i zagadnieniami z dziedziny bezpieczeństwa, działającymi w ramach rządu, jak również w innych Państwach.

W jaki sposób jednostki uzyskują dostęp do procedur?

Konwencja z 1954 roku nie zobowiązuje Państw do udzielania prawa pobytu jednostce w trakcie rozpatrywania wniosku o uznanie jej za bezpieczną. Jednak z chwilą, gdy jednostka ta trafia na terytorium Państwa, określenie jej przynależności państwowej może okazać się jedyną możliwością udzielenia jej pomocy. Jeśli jednostka zostanie uznana za bezpieczną, a nie ma

możliwości powrotu do poprzedniego kraju zwyczajowego zamieszkania lub taki kraj nie istnieje, wpuszczenie jej na terytorium Państwa i udzielenie na takiej czy innej podstawie prawa do pobytu może okazać się jedynym rozwiązaniem.

Jeśli jednostka złożyła wniosek o uznanie jej za bezpieczeństwa, lub jeśli władze próbują określić, czy dana jednostka jest bezpiecznikiem, czy też nie, konieczne może okazać się zapewnienie jej tymczasowego pobytu na czas trwania tego procesu. Konwencja nie określa, czy w takiej sytuacji należy przyznać jednostce prawo pobytu do chwili rozstrzygnięcia wniosku. Praktyki stosowane w Państwach, które opracowały odpowiednie procedury, są zróżnicowane.

Zasada **stosownej procedury** wymaga, aby zapewnić wnioskodawcom określone gwarancje, w tym:

- prawo do indywidualnego rozpatrzenia wniosku, w czym wnioskodawca może uczestniczyć;
- prawo do obiektywnego rozpatrzenia wniosku;
- ograniczenie czasu trwania procedury;
- dostęp do informacji na temat procedury w języku zrozumiałym dla wnioskodawcy;
- dostęp do porad prawnych oraz usług tłumacza;
- prawo do zachowania poufności i ochrony danych;
- doręczenie decyzji wraz z uzasadnieniem; oraz
- możliwość podważenia zasadności decyzji.

Niektóre kategorie wnioskujących o status bezpieczeństwa, a w szczególności **dzieci bez opieki**, mają szczególne potrzeby, które wymagają spełnienia odrębnych warunków proceduralnych. Warunki te mogą obejmować powołanie opiekuna, który byłby odpowiedzialny za reprezentację dziecka bez opieki lub udzielanie mu pomocy w trakcie realizacji procedury administracyjnej.

Czy Państwo może zatrzymać bezpiecznika nie posiadającego zezwolenia na pobyt?

W zasadzie nie powinno się zatrzymywać bezpieczników. Osoby pozbawione obywatelstwa często nie mają dokumentów potwierdzających tożsamość w rodzaju dowodów tożsamości czy paszportów. Nawet jeśli określono poprzedni kraj zamieszkania, często kraj ten nie zezwala danej osobie na ponowne przekroczenie granicy. W takiej sytuacji należy unikać zatrzymywania poszczególnych osób, uciekając się do tego wyłącznie, gdy wynika to jednoznacznie z ustawodawstwa krajowego, które jest zgodne z międzynarodowymi prawami człowieka. Na początek należy rozpatrzyć możliwości alternatywne, o ile nie istnieją dowody, że ich zastosowanie nie będzie skuteczne w przypadku danej jednostki.

Bezpiecznicy bez prawa do pobytu powinni być zatrzymywani tylko po rozpatrzeniu wszystkich możliwości. Podejmując w sytuacji wyjątkowej decyzję o zatrzymaniu, władze powinny określić, czy jest ona uzasadniona i współmierna do celów, jakie chcą osiągnąć. W przypadku stwierdzenia, iż zatrzymanie jest konieczne, należy bezwzględnie unikać przy tym dyskryminacji, a także zastosować minimalne ramy czasowe. Na prośbę zainteresowanych, UNHCR może udzielić wskazówek w tym zakresie.

Grupa Robocza ds. arbitralnych zatrzymań

Działania i mandat Grupy Roboczej ds. arbitralnych zatrzymań dotyczą sytuacji, gdy osoby starające się o status uchodźcy lub inne osoby mają zostać poddane rzekomo arbitralnemu zatrzymaniu. W swym raporcie E/CN.4/2000/4, Grupa Robocza przyjęła specjalny komentarz (Orzeczenie 5) w sprawie „sytuacji imigrantów i osób starających się o status uchodźcy”, przedstawiający 10 zasad stosowania aresztu i zatrzymania, głoszących, co następuje:

Komisja Praw Człowieka ONZ od roku 1985 zajmuje się palącym problemem rosnącej liczby arbitralnych zatrzymań. Komisja zwróciła się do Podkomisji do spraw Zapobiegania Dyskryminacji i Ochrony Mniejszości o przeprowadzenie szczegółowej analizy tego zagadnienia oraz wydanie zaleceń, mających na celu ograniczenie praktyk tego rodzaju. Jednocześnie Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, dając wyraz swej trosce o gwarancje, które powinny przysługiwać wszelkim osobom pozbawionym wolności, przyjęło w grudniu 1988 roku Zbiór Zasad Ochrony Wszelkich Osób Podlegających Zatrzymaniu lub Aresztowaniu. W roku 1990, postępując zgodnie z zaleceniami zawartymi w sprawozdaniu Podkomisji, Komisja Praw Człowieka powołała Grupę Roboczą ds. arbitralnych zatrzymań. Grupa Robocza przyjęła następnie poniższe zasady stosowania aresztu i zatrzymania:

Zasada 1

Każda osoba starająca się o status uchodźcy lub będąca imigrantem, w razie zatrzymania w celu przesłuchania na granicy lub na terytorium kraju w przypadku nielegalnego przekroczenia granicy, musi zostać poinformowana przynajmniej słownie, w języku, który jest dla niej zrozumiały, o naturze i przyczynach decyzji odmowy pozwolenia na wjazd do kraju na granicy, lub zezwolenia na pobyt tymczasowy na terytorium kraju, o którym mowa.

Zasada 2

Każda osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant musi mieć podczas aresztowania możliwość komunikowania się ze światem zewnętrznym, także przez telefon, faks lub za pośrednictwem poczty elektronicznej, oraz skontaktowania się z prawnikiem, przedstawicielem konsularnym oraz krewnymi.

Zasada 3

Każda osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant umieszczony w areszcie musi niezwłocznie stanąć przed sądem lub innymi władzami.

Zasada 4

Każda osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant umieszczony w areszcie muszą umieścić swój podpis w rejestrze, oznaczonym numerem i oprawionym, lub zabezpieczonym odpowiednio w inny sposób, w którym zamieszczone są dane tej osoby, przyczyna aresztowania oraz informacje na temat władz, które wydały decyzję o aresztowaniu, a także data i godzina osadzenia w areszcie oraz wypuszczenia na wolność.

Zasada 5

Każda osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant w momencie umieszczenia w areszcie muszą zostać poinformowani o wewnętrznym regulaminie oraz, gdy to konieczne, o zasadach dyscyplinarnych oraz o możliwościach izolacji, jak również o poręczeniach, towarzyszących zastosowaniu takiego kroku.

Zasada 6

Decyzja musi zostać podjęta przez uprawnione do tego władze o odpowiednich kompetencjach na podstawie kryteriów legalności, określonych prawnie.

Zasada 7

Maksymalny okres aresztowania powinien być określony w obowiązującym ustawodawstwie, a w żadnym przypadku nie może dojść do aresztowania na czas nieograniczony lub przez nadmiernie długi okres.

Zasada 8

Powiadomienie o decyzji o aresztowaniu musi zostać sporządzone na piśmie, w języku zrozumiałym dla osoby starającej się o status uchodźcy lub imigranta, wyjaśniając przyczyny podjęcia takiego kroku; w powiadomieniu muszą zostać określone warunki, zgodnie z którymi osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant będą mieć możliwość wnioskowania o podjęcie środków zaradczych do władz sądowniczych, które bezzwłocznie podejmą decyzję w sprawie zasadności zastosowania aresztu oraz, w stosownych przypadkach, wydadzą nakaz zwolnienia tej osoby.

Zasada 9

Miejscem aresztu musi być placówka publiczna, przystosowana specjalnie do tego celu, a jeśli ze względów praktycznych osoba starająca się o status uchodźcy lub imigrant zostaną osadzeni w innym miejscu, muszą oni zostać odizolowani od osób skazanych za przestępstwa kryminalne.

Zasada 10

Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR), Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (ICRC) oraz, w stosownych okolicznościach, należycie upoważnione organizacje pozarządowe muszą mieć dostęp do placówek, w których przebywają aresztowani.

Jakie są prawa i obowiązki osób uznanych za bezpaństwowców?

Istnieją pewne podstawowe prawa człowieka, które mają zastosowanie do wszystkich osób bez względu na ich status lub rodzaj pobytu na obszarze określonej jurysdykcji. Prawa te obejmują na przykład zakaz torturowania oraz zakaz dyskryminacji. Konwencja z 1954 r. stwierdza, że jej postanowienia mają mieć zastosowanie do bezpaństwowców „bez względu na ich rasę, religię lub państwo pochodzenia” (Artykuł 3).

Każdy bezpaństwowiec ma obowiązek przestrzegać praw i przepisów kraju, w którym się znalazł (Artykuł 2). Zakładając, że obowiązek ten został dopełniony, Artykuł 7(1) Konwencji określa podstawowy poziom ochrony przysługującej bezpaństwowcom. Artykuł ten stanowi, iż z zastrzeżeniem bardziej korzystnych postanowień Konwencji, „każde Umawiające się Państwo przyznaje uchodźcom takie samo traktowanie, jakie zwykle przyznawane jest cudzoziemcom.”

W odniesieniu do większości praw wymienionych w Konwencji z roku 1954, bezpaństwowcy powinni mieć *co najmniej* taki sam dostęp do praw i korzyści, jaki gwarantuje się cudzoziemcom, zwłaszcza w zakresie pracy zarobkowej (Artykuły 17, 18 i 19), oświaty publicznej (Artykuł 22), mieszkań (Artykuł 21) oraz swobody przemieszczania się (Artykuł 26). Jeśli chodzi o inne prawa, Umawiające się Państwa są zachęcane do przyznawania bezpaństwowcom przebywającym

legalnie na ich terytorium standardu traktowania porównywalnego z tym, jaki przysługuje obywatelom danego Państwa, zwłaszcza w zakresie praktyk religijnych (Artykuł 4), prawa artystyczne i własności przemysłowej (Artykuł 14), dostępu do sądów (Artykuł 16), opieki społecznej (Artykuł 23) oraz ustawodawstwa pracy i ubezpieczenia społecznego (Artykuł 24).

Czy osoby uznane za bezpaństwowców mają prawo do otrzymania dokumentów tożsamości i podróży?

Konwencja stanowi, iż Umawiające się Państwa mają wydać dokumenty tożsamości każdemu bezpaństwowcowi znajdującemu się na ich terytorium, który nie posiada ważnego dokumentu podróży. Artykuł 28 nakazuje Umawiającym się Państwom wydawać bezpaństwowcom legalnie przebywającym na ich terytoriach dokumenty podróży potrzebne do podróżowania poza ich terytorium, chyba że stoją temu na przeszkodzie ważne względy bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego.

Wydanie dokumentu nie jest równoznaczne z przyznaniem obywatelstwa, nie ma wpływu na status jednostki i nie powoduje powstania prawa do korzystania z ochrony dyplomatycznej.

W części drugiej, Artykuł 28 zachęca Państwa do wydawania dokumentów podróży wszystkim bezpaństwowcom przebywającym na ich terytorium, nawet tym, którzy nie mają prawa legalnego pobytu. Państwa są proszone o rozpatrzenie możliwości wydania dokumentów podróży zgodnych z Konwencją bezpaństwowcom, którzy znajdują się na ich terytorium, a którzy nie są w stanie uzyskać dokumentu podróży z kraju, w którym przysługuje im prawo legalnego pobytu. Zapis ten jest szczególnie istotny, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że wielu bezpaństwowców nie posiada kraju legalnego pobytu. Dokument podróży pomaga w zidentyfikowaniu jednostki i umożliwia jej podjęcie starań o uzyskanie zezwolenia na wjazd do określonego Państwa.

Dokumenty podróży mają szczególne znaczenie dla bezpaństwowców podróżujących do innych krajów w celu odbycia studiów, znalezienia pracy, skorzystania z opieki zdrowotnej czy też przesiedlenia. Zgodnie z Załącznikiem do Konwencji, każde z Umawiających się Państw zobowiązuje się do uznawania za ważne dokumentów podróży wydanych przez inne Państwa-Strony. UNHCR może służyć radami natury technicznej w zakresie wydawania dokumentów tego rodzaju.

Czy Państwo może wydalic osobę uznaną za bezpaństwowca?

Zgodnie z postanowieniami Konwencji, bezpaństwowcy przebywający w danym kraju nie podlegają wydaleniu, o ile nie jest to uzasadnione z punktu widzenia bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego. Wydalenie podlega różnym obwarowaniom w postaci konieczności przestrzegania stosownej procedury, o ile nie istnieją ważne względy bezpieczeństwa publicznego. Należy zatem stworzyć gwarancje proceduralne, które pozwolą bezpaństwowcom bronić się i dostarczać dowody dotyczące wysuwanych przeciwko nim oskarżeń, a także pozwolą im skorzystać z porad i przedstawicielstwa prawnego oraz z procedur apelacyjnych.

Akt Końcowy Konwencji stwierdza, że powszechnie przyjętą zasadą jest zakaz wydalania lub zwracania (*non-refoulement*). Zasada ta, która zabrania państwom zwracania jednostek i wydania ich do krajów, w których są narażone na prześladowania, został określony jednoznacznie lub domyślnie w szeregu paktów międzynarodowych, w tym w Artykule 33 Konwencji ONZ z roku 1951 dotyczącej statusu uchodźców, w Artykule 3 Konwencji ONZ w sprawie Zniesienia Tortur

i Innych Form Okrutnego, Nieludzkiego i Poniżającego Traktowania i Karania, oraz w Artykule 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, jak również w kilku innych międzynarodowych instrumentach prawnych, dotyczących praw człowieka.

Ponieważ zakaz wydalania i zawracania został przyjęty jako zasada prawa międzynarodowego, autorzy Konwencji uważali, że nie ma potrzeby uwzględniania go w postanowieniach Konwencji regulującej status bezpaństwowców *de jure*.

Konwencja zaleca, aby po podjęciu ostatecznej decyzji o wydaleniu, Państwa zapewniły jednostce wystarczająco dużo czasu na uzyskanie pozwolenia na wjazd do innego kraju.

Jakiego rodzaju procedura naturalizacji powinna być zapewniona osobom uznanym za bezpaństwowców?

Państwa, które przystąpiły do Konwencji, powinny w jak największym stopniu ułatwiać bezpaństwowcom asymilację i naturalizację. (Słowo „asymilacja” nie oznacza tutaj utraty określonej tożsamości tych osób, ale raczej integrację z życiem ekonomicznym, społecznym i kulturalnym kraju.) W szczególności wymaga się, aby Państwa dokładały wszelkich starań w celu przyspieszenia procedur naturalizacyjnych, w tym poprzez maksymalne ograniczenie związanych z nimi opłat i kosztów.

Gdy Timor-Leste zadeklarował niepodległość, odłączając się od Indonezji, wschodni Timorczycy mieszkający w Indonezji zyskali możliwość zachowania obywatelstwa indonezyjskiego lub też uzyskania obywatelstwa Timor-Leste, które dawało im prawo pozostania na obszarze Indonezji z legalnym zezwoleniem na pobyt.

Niektóre kraje uwzględniły w swym ustawodawstwie ograniczone warunki prawa pobytu dla uchodźców i bezpaństwowców, chcących wystąpić o naturalizację.

Europejska Konwencja o obywatelstwie (ECN) z roku 1997 rozszerza to zalecenie, wskazując, że prawo krajowe powinno zawierać przepisy umożliwiające cudzoziemcom zgodne z prawem, zwyczajowe zamieszkiwanie na terytorium kraju, w którym chcą się naturalizować. Ponadto ECN ogranicza wszelkie wymogi związane z zamieszkiwaniem do maksymalnego okresu 10 lat, po upływie których osoba może złożyć wniosek o naturalizację. Konwencja zachęca także poszczególne Państwa do rozpatrzenia możliwości stosowania przyspieszonych procedur naturalizacji w stosunku do bezpaństwowców i osób uznanych za uchodźców.

Jakie istotne zapisy zawiera Akt Końcowy Konwencji?

Akt Końcowy zaleca, aby każde z Umawiających się Państw, o ile uzna przyczyny, dla których dana osoba zrezygnowała z ochrony przysługującej jej ze strony Państwa, którego jest obywatelem, życzliwie rozpatrzyło możliwość zapewnienia tej osobie traktowania określonego przez Konwencję jako stosowne w przypadku bezpaństwowców. Zalecenie to zostało umieszczone w Konwencji w odniesieniu do bezpaństwowców *de facto*, którzy z formalnego punktu widzenia nadal posiadają obywatelstwo, nie mają jednak zapewnionych żadnych korzyści wynikających na ogół z posiadania obywatelstwa, a mówiąc dokładniej, ochrony ze strony państwa.

Jakie są najlepsze sposoby ochrony bezpaństwowców?

Najskuteczniejszym sposobem ochrony bezpaństwowców jest opracowanie ustawodawstwa, które w pierwszej kolejności wyeliminuje zjawisko bezpaństwowości (patrz Rozdział 3, w którym znalazło się pełne omówienie Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości z roku 1961 oraz związanych z nią instrumentów, jakie mogą przyjmować poszczególne Państwa w celu ograniczenia lub wyeliminowania bezpaństwowości).

Do chwili wyeliminowania problemu bezpaństwowości, konieczna jest ochrona osób uznanych za bezpaństwowców. Przystąpienie i wdrożenie Konwencji z 1954 roku dotyczącej statusu bezpaństwowców oraz przyjęcie ustawodawstwa wykonawczego do tej konwencji zapewni poszanowanie praw i obowiązków bezpaństwowców.

Jak stwierdzono wyżej, Konwencja z 1954 r. nie wpływa na obywatelstwo jednostki, ani też nie zobowiązuje Państw do przyjmowania na swe terytorium bezpaństwowców nie będących uchodźcami. **Zastosowanie postanowień Konwencji z 1954 roku nie zastępuje nadania obywatelstwa.** Gdy to możliwe, Państwa powinny ułatwiać asymilację i naturalizację bezpaństwowców mieszkających na ich terytorium poprzez tworzenie odpowiedniego ustawodawstwa i praktyki we własnym kraju. Rozwiązanie to jest znane jako **integracja lokalna**.

W roku 2005 rządy Kirgistanu i Turkmenistanu przyznały w trybie przyspieszonym obywatelstwo licznym bezpaństwowcom pochodzącym z Tadżykistanu, aby umożliwić im powrót do normalnego życia w kraju azylu.

W niektórych wyjątkowych przypadkach normalizacja statusu prawnego bezpaństwowca w kraju zamieszkania może okazać się niemożliwa. W przypadku takich osób, najlepszym rozwiązaniem może okazać się **przesiedlenie** do innego kraju. Jakkolwiek kryteria przesiedlenia, stosowane przez poszczególne Państwa, nie obejmują na ogół sytuacji bezpaństwowców, w Zaleceniu nr 95(2003), ExCom

„zachęca Państwa (ExCom) do współpracy z UNHCR w zakresie metod rozstrzygania w przypadkach bezpaństwowości oraz do rozpatrywania ewentualnej możliwości przesiedlenia w razie, gdy normalizacja sytuacji bezpaństwowca w kraju przyjmującym lub w innym kraju uprzedniego zwyczajowego zamieszkania jest niemożliwa, a jego los pozostaje niepewny...”

UNHCR może zapewnić poszczególnym Państwom doradztwo i pomoc zarówno w zakresie integracji, jak i przesiedlenia bezpaństwowców.

Eliminacja przyczyn bezpieczeństwa

Bezpaństwowość może być spowodowana przez szereg przyczyn. Poniżej omówiono szereg najistotniejszych przyczyn bezpieczeństwa, jak również działań praktycznych, jakie mogą podejmować Państwa w celu ich wyeliminowania, w szczególności poprzez wprowadzenie poprawek do aktów prawnych o obywatelstwie.

Przyczyny techniczne

Konflikt ustaw

Problemy mogą pojawić się wtedy, gdy ustawodawstwo dotyczące obywatelstwa, przyjęte przez jedno z Państw, pozostaje w konflikcie z ustawodawstwem innego Państwa w tym zakresie, co powoduje pozbawienie danej osoby obywatelstwa obu tych Państw. Obie ustawy mogą być poprawnie skonstruowane, problemy jednak pojawiają się w momencie ich równoległego zastosowania. Na przykład Państwo A, w którym dana osoba się urodziła, przyznaje obywatelstwo wyłącznie na podstawie pochodzenia (*jus sanguinis*), ale rodzice tej osoby są obywatelami Państwa B. Państwo B natomiast przyznaje obywatelstwo wyłącznie na podstawie miejsca urodzenia (*jus soli*), jednostka zaś urodziła się w Państwie A. W wyniku zaistniałej sytuacji, osoba ta jest bezpaństwowcem.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Zgodnie z Konwencją Haską z 1930 r., każde Państwo określa, zgodnie z własnym prawem, kim są jego obywatele. Prawo to, uznane przez inne Państwa, musi być zgodne z umowami międzynarodowymi, zwyczajem międzynarodowym oraz uznanymi zasadami prawnymi, mającymi zastosowanie do kwestii obywatelstwa. Dlatego Państwa powinny posiadać aktualny zbiór praw dotyczących obywatelstwa oraz rozumieć ich zastosowanie w praktyce, aby móc rozwiązywać konflikty ustaw związanych z obywatelstwem.
- Konwencja o ograniczaniu bezpieczeństwa z roku 1961 stanowi, że obywatelstwo powinno być przyznawane:
  - w chwili urodzenia, na mocy prawa osobie urodzonej na terytorium danego Państwa;
  - na mocy prawa w chwili osiągnięcia określonego wieku, osobie urodzonej na terytorium danego Państwa zgodnie z obowiązującym prawem krajowym;
  - na wniosek, osobie urodzonej na terytorium danego Państwa (złożenie wniosku może być regulowane przez jedną lub szereg następujących zasad: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania, niekaralność za określone przestępstwa i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem);
  - w chwili narodzin, prawowitemu potomkowi, którego matka ma obywatelstwo Państwa, w którym się on urodził;
  - na podstawie pochodzenia, w przypadku, gdy jednostka nie ma możliwości uzyskania obywatelstwa Umawiającego się Państwa, na terytorium którego się urodziła, ze względu na wymogi dotyczące wieku lub miejsca zamieszkania (mogą tu mieć zastosowanie

następujące warunki: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem);

- podrutkom znalezionym na terytorium Umawiającego się Państwa;
  - w chwili urodzenia, na mocy prawa, osobie urodzonej w innym kraju, jeśli w chwili jej urodzenia jedno z rodziców było obywatelem Umawiającego się Państwa;
  - na wniosek osobie urodzonej w innym kraju, jeśli w chwili jej urodzenia jedno z rodziców było obywatelem Umawiającego się Państwa (zastosowanie tej zasady może podlegać spełnieniu jednego lub szeregu następujących warunków: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania, niekaralność za przestępstwa zagrażające bezpieczeństwu publicznemu i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem);
- Większość Państw łączy zasady *jus soli* i *jus sanguinis* w ustawodawstwie dotyczącym obywatelstwa dla celów zdefiniowania populacji swoich obywateli oraz zasad przyznawania obywatelstwa w chwili urodzenia. Państwa, które nie akceptują podwójnego obywatelstwa, powinny zapewnić, aby w określonym wieku jednostka lub jej rodzice mieli możliwość wyboru jednego obywatelstwa.

Konflikt ustaw dotyczących zrzeczenia się obywatelstwa

Niektóre Państwa posiadają ustawodawstwo, które zezwala obywatelom na zrzeczenie się obywatelstwa bez konieczności uzyskania wcześniej obywatelstwa ani też gwarancji obywatelstwa innego kraju. W wielu przypadkach prowadzi to do uznania takich osób za bezpaństwowców. Konflikt ustaw w tym zakresie może pojawić się wtedy, gdy jedno z Państw nie zezwala na zrzeczenie się obywatelstwa do chwili uzyskania przez daną osobę innego obywatelstwa, podczas gdy drugie Państwo nie wyraża zgody na nadanie tej osobie obywatelstwa do chwili zrzeczenia się przez nią pierwotnie posiadanego obywatelstwa. Niekiedy wymaga się od jednostki, aby zrzekła się posiadanego obywatelstwa przed złożeniem wniosku o nadanie jej obywatelstwa kraju, w którym mieszka, co sprawia, że osoba taka staje się bezpaństwowcem i jest nim do chwili uzyskania nowego obywatelstwa.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Według Konwencji z roku 1961, utrata lub zrzeczenie się obywatelstwa powinno być uzależnione od uprzedniego uzyskania lub zapewnienia sobie gwarancji uzyskania innego obywatelstwa. Wyjątkiem może być przypadek obywateli naturalizowanych, którzy, mimo uzyskania informacji dotyczących wymaganych formalności i terminów, mieszkają za granicą przez określoną liczbę lat, nie wykazując przy tym intencji zachowania obywatelstwa. Obywatel naturalizowany to w tym przypadku osoba, która uzyskała obywatelstwo w wyniku złożenia wniosku w odpowiednim Umawiającym się Państwie, przy czym Państwo to miało możliwość odrzucenia wniosku. Utrata obywatelstwa może nastąpić jedynie zgodnie z prawem, przy zachowaniu pełnych gwarancji proceduralnych, takich jak bezstronne rozpatrzenie sprawy przez sąd lub inny organ niezależny.
- Ustawodawstwo o obywatelstwie powinno stanowić, że żaden obywatel nie może wyzrec się obywatelstwa bez uzyskania innego obywatelstwa lub otrzymania formalnego i pisemnego zapewnienia od stosownych władz, że otrzyma inne obywatelstwo.

- Niektóre Państwa wprowadziły przepisy umożliwiające odzyskanie obywatelstwa w przypadku utraty lub nieotrzymania innego obywatelstwa.
- W przypadku Państw, które nie akceptują podwójnego lub wielokrotnego obywatelstwa, ustawodawstwo dotyczące obywatelstwa musi wyeliminować wymóg zrzeczenia się lub utraty innego obywatelstwa jako warunku koniecznego dla uzyskania lub zachowania obywatelstwa, gdy nie istnieje możliwość takiego zrzeczenia się lub utraty obywatelstwa. Na przykład nie należy wymagać od uchodźców powrotu lub kontaktu z władzami kraju pochodzenia w celu zrzeczenia się obywatelstwa.

Dobry przykład: Ukraina

W roku 1944 ponad 200 000 Tatarów krymskich wysiedlono z terytorium Krymu i deportowano na różne obszary Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) pod zarzutem współpracy z okupantem nazistowskim. Większość deportowano do Uzbeckiej Republiki Socjalistycznej. Dwie dekady później, Pierwszy Sekretarz KC KPZR ogłosił, że oskarżenia wobec Tatarów krymskich były bezpodstawne i że Tatarzy mogą zamieszkiwać na dowolnych obszarach ZSRR, włącznie z terytorium Półwyspu Krymskiego.

Tatarzy, którzy zdecydowali się powrócić na Krym, mieli jednak problemy z zarejestrowaniem się, uzyskaniem pracy oraz dostępem do ziemi i mieszkań. W roku 1987 radziecka Rada Ministrów przyjęła uchwałę ograniczającą repatriację Tatarów krymskich do zaledwie ośmiu dystryktów śródlądowych półwyspu, uniemożliwiając im powrót do pierwotnych siedzib na bardziej żyznym i rozwiniętym wybrzeżu południowym. Dwa lata później, gdy Komitet Centralny uznał za „nielegalne i przestępcze” działania, które ograniczały prawa „ludzi poddanych przymusowej deportacji”, rozpoczął się masowy napływ ludności powracającej na Krym.

W związku z upadkiem Związku Radzieckiego w grudniu 1991 roku, pojawiły się złożone problemy polityczne i prawne związane z sukcesją Państw, w tym kwestie granic terytorialnych i narodowości.

Ukraina, która przejęła obszar Krymu, dokonała sukcesji po dawnej Ukraińskiej Republice Socjalistycznej. Zgodnie z pierwszą uchwaloną w tym kraju Ustawą o obywatelstwie (1991), osoby będące obywatelami dawnego ZSRR, mieszkające na stałe na terytorium Ukrainy, w tym na Krymie, w chwili zadeklarowania niepodległości, czyli 24 sierpnia 1991 roku, automatycznie (*ex lege*) stawały się obywatelami Ukrainy bez względu na pochodzenie, pozycję społeczną, rasę, narodowość, płeć, wykształcenie, język ojczysty, poglądy polityczne czy też przekonania religijne. Jedynymi przyczynami, dla których osoby takie nie mogły automatycznie przyjąć obywatelstwa ukraińskiego, mogło być posiadanie przez nie obywatelstwa innego Państwa lub ich zastrzeżenia w stosunku do przyjęcia obywatelstwa Ukrainy. Nawet tym osobom, które zyskały prawo do pobytu na terenie Ukrainy od chwili uzyskania niepodległości aż do momentu wejścia w życie Ustawy o obywatelstwie trzy miesiące później, automatycznie przyznano obywatelstwo Ukrainy. Około 150 000 Tatarów krymskich uzyskało obywatelstwo ukraińskie na mocy tych przepisów.

Około 108 000 Tatarów krymskich, którzy powrócili na Ukrainę po wejściu w życie Ustawy o obywatelstwie w listopadzie 1991, napotkało nowe trudności, związane z uzyskaniem

obywatelstwa ukraińskiego. Około 28 000 zrezygnowało z prawa do stałego pobytu w innych krajach przed wejściem w życie ustaw o obywatelstwie w tych krajach, stając się bezpaństwowcami *de jure*. Kolejne 80 000 osób, nadal zarejestrowanych w kraju zamieszkania w chwili wejścia w życie tamtejszej ustawy o obywatelstwie, stało się obywatelami *de jure* tych państw. W rezultacie osoby te nie otrzymały obywatelstwa ukraińskiego. Jakkolwiek zaoferowano im możliwość przyjęcia tego obywatelstwa drogą indywidualnych procedur naturalizacyjnych, większość powracających, którzy mieli nadzieję otrzymać obywatelstwo, nie było w stanie spełnić surowych wymogów tych procedur, które obejmowały obowiązek pięcioletniego zamieszkiwania na terytorium Ukrainy, odpowiednich dochodów oraz znajomości języka ukraińskiego.

UNHCR, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OSCE) oraz Rada Europy zachęciły rząd ukraiński, aby zmodyfikował krajowe ustawodawstwo dotyczące obywatelstwa, co umożliwiłoby rozwiązanie tych problemów. UNHCR zaoferowała przeszkolenie i pomoc techniczną dla Służb Paszportowych i Naturalizacyjnych Ukrainy oraz zorganizowała kampanię medialną, dotyczącą obywatelstwa. Miejscowe organizacje pozarządowe, pod nadzorem UNHCR, świadczyły usługi doradcze na rzecz osób składających wnioski o przyznanie obywatelstwa ukraińskiego oraz reprezentowały je podczas postępowania prawnego w kontaktach z władzami Ukrainy.

Dążąc do ograniczenia, a także długofalowego zapobieżenia zjawisku bezpaństwowości, parlament ukraiński w porozumieniu z UNHCR wprowadzał zmiany do krajowej ustawy o obywatelstwie siedmiokrotnie w ciągu pierwszych dziesięciu lat jej obowiązywania. W maju 1997 roku wymogi dotyczące znajomości języka oraz poziomu dochodów dla wnioskodawców zostały wyeliminowane, a potomkom deportowanych zapewniono możliwość uzyskania obywatelstwa ukraińskiego na podstawie faktu, że ich przodkowie pochodzili z terytorium Krymu. Te pozytywne zmiany umożliwiły około 28 000 powracających bezpaństwowców *de jure* uzyskać ostatecznie obywatelstwo Ukrainy.

Choć wprowadzono daleko idące zmiany, które w dużym stopniu rozwiązały problemy osób pozbawionych obywatelstwa, nie usunięto innych przeszkód na drodze do uzyskania obywatelstwa Ukrainy – w tym konstytucyjnego zakazu posiadania podwójnego obywatelstwa. Powracający, którzy zostali obywatelami Uzbekistanu *de jure* przed powrotem na Krym, musieli formalnie wyzbyć się tego obywatelstwa, aby móc uzyskać obywatelstwo ukraińskie. Zrzeczenie się obywatelstwa uzbeckiego wymagało jednak dokonania wpłaty w wysokości 100 USD, wizyty w ambasadzie Uzbekistanu w Kijowie, a także przeprowadzenia trwającej ponad rok procedury administracyjnej.

UNHCR i OSCE wystąpiły w charakterze mediatorów podczas negocjacji pomiędzy dwoma krajami, które doprowadziły ostatecznie do zawarcia umowy bilateralnej, przyjętej w roku 1998, na mocy której uproszczono procedury zmiany obywatelstwa. Uzbekistan zgodził się znieść opłatę za zrzeczenie się obywatelstwa i zezwolił lokalnym biurom paszportowym ukraińskiego Ministerstwa Wpraw Wewnętrznych przyjmować wnioski o zrzeczenie się obywatelstwa oraz przekazywać je władzom uzbeckim. W odpowiedzi na zastrzeżenia UNHCR, przyjęto określone zasady polityki administracyjnej, wprowadzając wymóg przyznawania obywatelstwa ukraińskiego w chwili zrzeczenia się obywatelstwa Uzbekistanu, aby osoby

będące w trakcie zmiany obywatelstwa nie stawały się bezpaństwowcami w czasie tego procesu. W ciągu trzech lat obowiązywania umowy bilateralnej, około 80 000 powracających z Uzbekistanu otrzymało obywatelstwo ukraińskie. Ukraina zawarła następnie podobne umowy bilateralne z Białorusią (1999), Kazachstanem (2000), Tadżykistanem (2001) i Republiką Kirgizji (2003).

W styczniu 2001 roku parlament ukraiński przyjął nową Ustawę o obywatelstwie, która idzie jeszcze dalej w zapobieganiu bezpaństwowości. Ustawa ta, zmodyfikowana w roku 2005, między innymi pozwala wnioskodawcom na zrzeczenie się obywatelstwa innego kraju w ciągu roku od chwili uzyskania obywatelstwa ukraińskiego i znosi formalne wymogi w tym zakresie, jeśli opłata związana ze zrzeczeniem się obywatelstwa jest wyższa niż minimalne miesięczne wynagrodzenie na Ukrainie.

Ustawodawstwo i praktyki wywierające szczególnie silny wpływ na dzieci

Jak stanowi Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR), jak również Konwencja o Prawach Dziecka (CRC), wszystkie dzieci, bez względu na miejsce urodzenia, powinny być rejestrowane natychmiast po urodzeniu. Każde dziecko ma prawo do uzyskania obywatelstwa. Obywatelstwo dziecka określa się zgodnie z ustawodawstwem poszczególnych Państw; wszystkie Państwa wymagają określenia miejsca urodzenia dziecka oraz pochodzenia jego rodziców. Bez świadectwa urodzenia, czy też aktu urodzenia, określenie tożsamości dziecka, a tym samym przyznanie mu obywatelstwa, jest niemal niemożliwe.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Poszczególne Państwa powinny zapewnić odpowiednie środki lokalnym urządzeniom administracyjnym, aby zapewnić systematyczną rejestrację urodzeń zgodnie z Artykułem 7 CRC i Artykułem 24 ICCPR. W razie konieczności należy zwracać się o udzielenia wsparcia do społeczności międzynarodowej, przede wszystkim za pośrednictwem UNICEF.
- Przy rejestracji urodzeń, Państwa powinny wyróżnić przypadki wątpliwej narodowości i przyznawać obywatelstwo tym dzieciom, które w przeciwnym wypadku stałyby się bezpaństwowcami. Odpowiednie postanowienia Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości należy wcielić do ustawodawstwa krajowego po przyjęciu Konwencji. Zapisy te powinny stać się częścią prawa krajowego nawet wtedy, gdy dane Państwo nie przystąpiło do Konwencji z 1961 r.
- Przepisy dotyczące obywatelstwa powinny przewidywać możliwość nadania dziecku obywatelstwa kraju urodzenia. Pozwoli to uniknąć bezpaństwowości w przypadkach, gdy narodowość dziecka zostanie mylnie określona w chwili jego urodzenia.
- Dzieciom nieślubnym należy zapewnić, w miarę możliwości, taki sam dostęp do obywatelstwa od chwili narodzin, jak dzieciom urodzonym w związkach małżeńskich zgodnie z ustawodawstwem krajowym.

W wielu krajach kobiety nie mają prawa przekazywać dzieciom własnego obywatelstwa, nawet jeśli dziecko urodziło się w Państwie, którego obywatelką jest matka, ojciec zaś jest bezpaństwowcem. W takim przypadku dziecko również staje się bezpaństwowcem.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Zgodnie z Konwencją o obywatelstwie kobiet zamężnych z 1957 roku oraz z Konwencją w sprawie wyeliminowania wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku, kobiety powinny mieć takie same prawa jak mężczyźni, jeśli chodzi o narodowość dzieci. Zastosowanie tych zasad pozwoli uniknąć zarówno dyskryminacji kobiet, jak i możliwości odziedziczenia przez dziecka statusu bezpaństwowości po ojcu, jeśli ojciec dziecka jest bezpaństwowcem.
- Państwa powinny uwzględniać w ustawodawstwie krajowym zapisy o zakazie dyskryminacji ze względu na płeć.

Dzieci osierocone i porzucone często nie mają potwierdzonego obywatelstwa. Dzieci nieślubne także mogą mieć trudności z uzyskaniem obywatelstwa.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Podrzutki odnalezione na terytorium danego państwa powinny uzyskiwać obywatelstwo tego państwa. Zasada ta została uwzględniona w ustawodawstwie wielu krajów, a także w międzynarodowych instrumentach prawnych, dotyczących narodowości.
- Czynnikiem decydującym przy określaniu obywatelstwa dziecka powinien być w pierwszej kolejności interes tego dziecka.

Praktyki adopcyjne niektórych Państw mogą prowadzić do bezpaństwowości, jeśli na przykład dzieci nie są w stanie uzyskać obywatelstwa kraju, którego obywatelami są jego przybrani rodzice.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Państwa powinny wprowadzić w ustawodawstwie zapisy, zapewniające uznanie adopcji realizowanych za granicą zgodnie z prawem międzynarodowym. Europejska Konwencja w sprawie adopcji dzieci z 1967 roku zachęca Państwa, aby ułatwiały adoptowanym dzieciom swoich obywateli uzyskanie obywatelstwa.

Praktyki administracyjne

Istnieją liczne zagadnienia natury administracyjnej i proceduralnej, związane z uzyskaniem, odzyskaniem i utratą obywatelstwa. Nawet jeśli dana jednostka spełnia określone kryteria nadania jej obywatelstwa – co więcej, nawet jeśli wniosek o przyznanie obywatelstwa został właściwie złożony – zbyt wysokie opłaty administracyjne, niemożność dotrzymania terminów i/lub niezdolność do przedstawienia wymaganych dokumentów, które znajdują się w posiadaniu Państwa, którego obywatelem była uprzednio dana osoba, mogą uniemożliwić jej uzyskanie obywatelstwa.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Wnioski związane z przyznaniem, zachowaniem, utratą, odzyskaniem lub potwierdzeniem obywatelstwa powinny być rozpatrywane w odpowiednio krótkim terminie.
- Rejestracja automatycznego (*ex lege*) nabycia lub utraty obywatelstwa, także w sytuacji sukcesji Państw w odniesieniu do zwyczajowych i uprawnionych do pobytu mieszkańców, nie powinna wymagać składania pisemnych oświadczeń pod przysięgą, mimo że ogólnie zaleca się, aby Państwa prowadziły rejestr pisemny wszelkich decyzji dotyczących przyznania obywatelstwa.

- Opłaty za uzyskanie, utrzymanie, utratę, odzyskanie lub potwierdzenie obywatelstwa oraz związane z tym orzeczenia administracyjne i sądowe powinny być utrzymane na umiarkowanym poziomie.

Prawa i praktyki, które wywierają szczególny wpływ na kobiety

Niektóre Państwa w sposób automatyczny dokonują zmiany obywatelstwa kobiety w chwili poślubienia przez nią mężczyzny nie będącego obywatelem danego Państwa. W rezultacie kobieta może stać się bezpaństwowcem, jeśli nie otrzyma automatycznie obywatelstwa kraju męża lub jeśli jej mąż nie posiada żadnego obywatelstwa.

Kobieta może także zyskać status bezpaństwowca, jeśli po przyjęciu obywatelstwa męża dojdzie do rozwodu, co powoduje utratę obywatelstwa męża, nie dochodzi zaś do automatycznego przywrócenia jej uprzednio posiadanego obywatelstwa.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Zgodnie z Konwencją o obywatelstwie kobiet zamężnych z 1957 roku oraz z Konwencją w sprawie wyeliminowania wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku, kobiety powinny mieć takie same prawa jak mężczyźni w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. Zgodnie z zapisami zawartymi w tych konwencjach, obywatelstwo męża nie powinno powodować automatycznej zmiany obywatelstwa żony, czynić jej bezpaństwowcem ani też zmuszać jej do przyjęcia jego obywatelstwa.
- W krajach, gdzie kobiety nie mają takich samych praw jak mężczyźni, i gdzie może dojść do automatycznej utraty przez nie obywatelstwa w chwili zawarcia małżeństwa, lub też gdzie kobiety są zmuszone do zrzeczenia się posiadanego obywatelstwa w chwili zamążpójścia, powinno się wprowadzić przepisy prawne, umożliwiające kobietom automatyczne odzyskanie ich poprzedniego obywatelstwa w drodze prostego oświadczenia w chwili rozwiązania małżeństwa.

Automatyczna utrata obywatelstwa

Niektóre Państwa automatycznie odbierają obywatelstwo jednostce, która opuściła kraj lub mieszka za granicą. Odebranie obywatelstwa, co może nastąpić już w kilka miesięcy po wyjeździe danej osoby, często wiąże się z wadliwymi praktykami administracyjnymi, w ramach których jednostki nie informuje się o ryzyku utraty obywatelstwa w przypadku zaniedbania obowiązku systematycznego zgłaszania się do władz danego kraju. Jeśli jednostka jest obywatelem naturalizowanym, a nie urodzonym w danym Państwie, lub też uzyskała obywatelstwo na bazie pochodzenia, regularne zgłoszenia do władz także mogą okazać się niewystarczające, aby zagwarantować tej osobie utrzymanie obywatelstwa. Bezpaństwowość jest często bezpośrednim skutkiem takich praktyk.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Artykuł 7 (3) Konwencji o ograniczaniu bezpaństwowości z 1961 r. stanowi, że jednostka nie może utracić obywatelstwa, a tym samym stać się bezpaństwowcem, z powodu wyjazdu, zamieszkiwania za granicą, niedopełnienia obowiązku zgłoszenia i tym podobnych przyczyn. Konwencja obejmuje także wyjątek od tej zasady, dotyczący obywa-

teli naturalizowanych, mieszkających poza krajem przez okres dłuższy niż siedem kolejnych lat. Jednostki te mają obowiązek skierować do odpowiednich władz oświadczenie, że chcą zachować obywatelstwo. Poszczególne Państwa powinny odpowiednio informować o tym wymogu obywateli naturalizowanych mieszkających w kraju, a także za granicą, za pośrednictwem swoich służb konsularnych.

- Nowsze instrumenty prawne, takie jak Europejska Konwencja o Obywatelstwie, nie zezwalają Państwom pozbawiać jednostek obywatelstwa z powodu zwyczajowego zamieszkiwania za granicą w przypadkach, gdy skutkiem takiego pozbawienia dana osoba stałaby się bezpaństwowcem.

Przyczyny związane z sukcesją Państw

Przekazanie terytorium lub suwerenności

Jakkolwiek określone instrumenty i zasady prawa międzynarodowego regulują tę kwestię tylko częściowo, przekazanie terytorium, uzyskanie lub utrata suwerenności to znane od dawna przyczyny bezpaństwowości. Ustawodawstwo i praktyki krajowe podlegają nieuchronnym zmianom, gdy Państwo przechodzi fundamentalne zmiany w zakresie terytorium lub suwerenności, na przykład w przypadku uzyskania niepodległości w wyniku wyzwolenia się spod władzy kolonialnej, w przypadku rozwiązania danego Państwa, sukcesji Państwa rozwiązanego przez inne Państwo lub Państwa, lub też w przypadku ponownego utworzenia Państwa po okresie jego nieistnienia. Każde z tych zdarzeń może spowodować przyjęcie nowych praw lub rozporządzeń i/lub praktyk administracyjnych w zakresie obywatelstwa. W takich przypadkach jednostki są narażone na bezpaństwowość w sytuacji, gdy nie są w stanie uzyskać obywatelstwa zgodnie z nową ustawą/rozporządzeniem lub nowo wprowadzonymi procedurami administracyjnymi, lub gdy ich obywatelstwo podlega cofnięciu w wyniku zmiany w interpretacji mających wcześniej zastosowanie praw i praktyk.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Artykuł 10 Konwencji o ograniczeniu bezpaństwowości z roku 1961 stanowi, że Umawiające się Państwa powinny zapobiec wystąpieniu zjawiska bezpaństwowości w następstwie przekazania terytorium. Państwa powinny podpisywać umowy dwustronne lub wielostronne, zawierające postanowienia zapobiegające wystąpieniu bezpaństwowości w wyniku takiego przekazania. Jeśli tego rodzaju porozumienia nie zostały podpisane, dane Państwo lub Państwa powinny przyznać obywatelstwo tym osobom, które w przeciwnym razie stałyby się bezpaństwowcami.
- W praktyce populacje są na ogół związane z określonymi terytoriami; jednakże niektóre umowy międzynarodowe, postanowienia konstytucyjne oraz ustawy krajowe zezwalają na wybór obywatelstwa jednego z Państw-sukcesorów.
- Umowy o sukcesji mogą zawierać postanowienia dotyczące wpływu rozwiązania lub rozdzielenia poszczególnych Państw na kwestie obywatelstwa.
- W odpowiedzi na konieczność skodyfikowania i rozwinięcia prawa międzynarodowego w dziedzinie zmiany obywatelstwa w związku z sukcesją Państw, Komisja Prawa Mię-

dzynarodowego (ILC) ONZ przygotowała projekty artykułów na ten temat, zawartych w Aneksie do Uchwały Zgromadzenia Ogólnego NZ 55/153 z roku 2001. Projekty te stanowią, co następuje:

- wszystkie Państwa, których to dotyczy, powinny podjąć odpowiednie kroki, aby osoby, które w chwili sukcesji posiadały obywatelstwo państwa poprzedniego, nie stały się bezpaństwowcami w wyniku sukcesji;
- osoba, której zwyczajowe miejsce zamieszkania znajdowało się na terytorium objętym sukcesją, ma przyjąć obywatelstwo Państwa dokonującego sukcesji z chwilą dokonania sukcesji;
- Państwo dokonujące sukcesji nie powinno narzucać swojego obywatelstwa osobom, których zwyczajowe miejsce zamieszkania mieściło się w innym Państwie wbrew woli tych osób, o ile w przeciwnym przypadku nie grozi im zostanie bezpaństwowcami;
- zainteresowane Państwa powinny uwzględniać wolę osób zainteresowanych w przypadku, gdy osoby te kwalifikują się do uzyskania obywatelstwa dwóch lub więcej Państw. Każde z zainteresowanych Państw powinno zapewnić prawo do przyjęcia swego obywatelstwa osobom, które w innym przypadku stałyby się bezpaństwowcami;
- zainteresowane Państwa nie powinny odmawiać osobom zainteresowanym prawa do zachowania lub nabycia obywatelstwa lub prawa do wyboru obywatelstwa, dyskryminując je z jakiegokolwiek powodu.

- Europejska Konwencja o Obywatelstwie wraz z projektem **Protokołu o unikaniu bezpaństwowości w związku z sukcesją Państw** zawiera zarówno zapisy z Konwencji z 1961 r., jak i wiele zasad zawartych w projektach artykułów ILC. Cały rozdział Konwencji Europejskiej został poświęcony sukcesji i obywatelstwie – wyróżnia się tu cztery zasady:

- rzeczywistego i skutecznego związku pomiędzy daną osobą a Państwem;
- zwyczajowego miejsca zamieszkania tej osoby w chwili sukcesji;
- woli osoby zainteresowanej;
- pochodzenia terytorialnego tej osoby.

Ponadto Europejska Konwencja o Obywatelstwie stanowi, że osoby nie będące obywatelami poprzedniego Państwa, które zwyczajowo zamieszkują terytorium przekazane Państwu dokonującemu sukcesji, które nie uzyskały obywatelstwa Państwa-sukcesora, powinny mieć prawo do pozostania w tym Państwie oraz uzyskać takie same prawa społeczne i ekonomiczne, jak jego obywatele.

- Projekt Protokołu o unikaniu bezpaństwowości w związku z sukcesją Państw określa konkretne zasady dowodowe (Artykuł 8) co do obywatelstwa w przypadku sukcesji Państw:

„Państwo-sukcesor nie będzie obstawało przy zastosowaniu standardowych wymogów w zakresie materiału dowodowego w celu przyznania obywatelstwa osobom, które

zostały lub zostałyby uznane za bezpaństwowców w wyniku sukcesji oraz w przypadkach, gdy spełnienie przez takie osoby standardowych wymogów nie ma uzasadnienia.

Państwo-sukcesor nie będzie wymagało przedstawienia dowodów, iż dana osoba nie przyjęła obywatelstwa innego państwa przed nadaniem swego obywatelstwa osobom zwyczajowo zamieszkującym terytorium tego Państwa w chwili dokonania przez nie sukcesji, które zostały lub zostałyby uznane za bezpaństwowców w wyniku tej sukcesji.”

Ustęp pierwszy Artykułu 8 przedstawia sytuację, w której spełnienie standardowych wymogów dowodowych w celu uzyskania obywatelstwa jest bardzo trudne dla określonych osób. Niekiedy osoby takie nie są w stanie dostarczyć pełnej dokumentacji swego pochodzenia, na przykład w przypadku zniszczenia archiwum rejestrowego urzędu stanu cywilnego. Uzyskanie dowodu potwierdzającego miejsce zamieszkania może okazać się niemożliwe, jeśli adres nie został wprowadzony do żadnego rejestru. Punkt ten obejmuje także sytuacje, gdy dostarczenie dowodu jest wykonalne, jednak żądanie jego dostarczenia nie może być uzasadnione, jeśli na przykład spowodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia wnioskodawcy. Okoliczności utrudniające dostarczenie dowodów nie zawsze są bezpośrednio związane z faktem dokonania sukcesji. Mogą być także wynikiem zdarzenia, które miało miejsce przed sukcesją lub po niej, na przykład gdy za rządów poprzedniego państwa rejestr publiczny został zniszczony lub też niezbędne dokumenty nie były wydawane określonej grupie społecznej. We wszystkich tych przypadkach, wysokie prawdopodobieństwo prawdziwości i/lub zeznania niezależnych świadków zostaną uznane za wystarczające do spełnienia warunków przyznania obywatelstwa Państwa-sukcesora.

Ustęp drugi Artykułu 8 ma znaczenie tylko w przypadku, jeśli poprzednie państwo przestało istnieć, a wszystkie osoby, które posiadały obywatelstwo tego państwa, utraciły je automatycznie wraz z jego rozwiązaniem. Jeśli nowe Państwo uniemożliwia posiadanie wielokrotnego obywatelstwa lub wprowadza w tym zakresie ograniczenia, Państwo to może wymagać od zainteresowanej osoby udowodnienia, że nie przyjęła ona innego obywatelstwa, lub że jest bezpaństwowcem. Wymóg udowodnienia, że taka osoba nie posiada innego obywatelstwa lub jest bezpaństwowcem, często nie może zostać spełniony, ponieważ jego spełnienie jest uzależnione od współpracy z innymi Państwami. Jeśli istnieje ryzyko, że osoba zainteresowana mogłaby zostać bezpaństwowcem w wyniku sukcesji, Państwo-sukcesor nie powinno wymagać dowodu, że zainteresowana osoba nie posiada innego obywatelstwa lub że osoba ta jest bezpaństwowcem przed nadaniem jej obywatelstwa. Zasada ta bazuje na fundamentalnym założeniu, że zapobieganie bezpaństwowości stanowi priorytet dla społeczności międzynarodowej, podczas gdy przyjęcie bądź odrzucenie zasady wielokrotnego obywatelstwa jest kwestią, o której każde Państwo rozstrzyga indywidualnie.

Zapisy te nie uniemożliwiają Państwu, które chce wprowadzić ograniczenia w zakresie wielokrotnego obywatelstwa na swoim terytorium, współpracy z innymi Państwami oraz wymiany informacji dotyczących nadania i utraty obywatelstwa. Ze zjawiskiem wielokrotnego obywatelstwa można walczyć poprzez wprowadzenie zapisu o nieuznawaniu innego obywatelstwa, który pojawił się w Konwencji haskiej z roku 1930 w sprawie niektórych

zagadnień dotyczących konfliktu ustaw w zakresie obywatelstwa oraz za pomocą postanowień Artykułu 7.1a Konwencji Europejskiej, który wprowadza możliwość automatycznej utraty obywatelstwa, jeśli dana osoba dobrowolnie przyjmie inne obywatelstwo. Pozwoli to Państwu odebrać takiej osobie przyznane jej obywatelstwo w przypadku odkrycia, że w chwili jego przyznawania złożyła ona fałszywe oświadczenie.

Dobry przykład: Republika Czeska

W chwili rozwiązania dawnej Czechosłowacji 1 stycznia 1993 roku, oba Państwa sukcesory – Republika Czeska i Republika Słowacka – przyjęły nowe ustawy o obywatelstwie, definiujące wstępną populację obywateli każdego z krajów oraz proces nabywania obywatelstwa każdego z nich. Oba akty prawne bazowały jednakże na dokumencie, który obowiązywał uprzednio w Czechosłowacji, opracowanym w roku 1969, dlatego też żaden z nich nie odpowiadał potrzebom nowej rzeczywistości.

Zgodnie z wewnętrznym ustawodawstwem dwóch nowych Państw, osoby urodzone przed rokiem 1954 – to znaczy osoby, które miały 15 lat lub więcej w chwili, gdy Socjalistyczna Republika Czechosłowacji zamieniła się w federację dwóch odrębnych republik – były obywatelami tych Państw, jeśli urodziły się na ich obszarze (*jus soli*). Osoby urodzone po roku 1954 uznano za obywateli tych Państw albo na podstawie *jus soli* (osoby urodzone z mieszanych związków czesko-słowackich zwykle otrzymywały obywatelstwo na podstawie miejsca urodzenia), lub na podstawie obywatelstwa rodziców (*jus sanguinis*), jeśli oboje rodzice byli obywatelami tego samego Państwa. W rezultacie wiele osób, które przeżyły całe swoje życie w Republice Czeskiej, otrzymało obywatelstwo słowackie i *vice versa*. Większość członków romskiej mniejszości etnicznej, zamieszkującej Republikę Czeską, znalazło się w sytuacji impasu, ponieważ mniejszość ta składa się na ogół z osób urodzonych na terenie Słowacji lub też potomków Słowaków.

Podczas gdy nowe słowackie ustawodawstwo przyznaje nieograniczone prawo do obywatelstwa wszystkim byłym obywatelom Czechosłowacji, nowa Ustawa o obywatelstwie wprowadzona w Republice Czeskiej narzuciła surowe wymogi warunkujące uzyskanie obywatelstwa tego kraju. Aby uzyskać obywatelstwo czeskie, jednostka:

- musiała zamieszkiwać i być zarejestrowana jako stały mieszkaniec terytorium Republiki Czeskiej przez co najmniej dwa lata przed rozwiązaniem federacji;
- musiała zrzec się obywatelstwa słowackiego; oraz
- nie mogła zostać skazana za przestępstwo umyślne w ciągu ostatnich pięciu lat.

W połowie lat dziewięćdziesiątych rządy Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej zwróciły się do UNHCR z prośbą o pomoc w rozpatrywaniu tysięcy spraw dotyczących bezpieczeństwa, będących wynikiem konfliktu ustaw. UNHCR wysłała do tego regionu dwie grupy, których zadaniem miało być ustalenie stanu faktycznego, oraz rozpoczęła rozmowy z oboma rządami na temat obowiązującego w ich krajach ustawodawstwa dotyczącego obywatelstwa.

W roku 1996 UNHCR przyczyniła się do założenia Ośrodka Doradztwa w sprawie Obywatelstwa z siedzibą w Pradze. Ośrodek zapewnia doradztwo prawne i socjalne dla byłych obywateli Czechosłowacji, którzy utracili obywatelstwo mimo długofalowych i rzeczywistych związków, jakie łączą ich z Republiką Czeską.

Idąc za radą UNHCR oraz Rady Europy, rząd Czech stopniowo złagodził ograniczenia w dostępie do obywatelstwa. W kwietniu 1996 roku przyjęto zmianę Ustawy o obywatelstwie, w ramach której zapewniono Ministerstwu Spraw Wewnętrznych możliwość zniesienia wymogu niekaralności w stosunku do wnioskodawców będących w chwili składania wniosku lub wcześniej obywatelami Słowacji, zamieszkujących zwyczajowo terytorium Republiki Czeskiej i posiadających oficjalny dowód takiego miejsca zamieszkania.

Następnie, w roku 1999, w ustawodawstwie czeskim pojawiła się kolejna zmiana, zezwalająca obywatelom byłej Czechosłowacji, mieszkającym na stałe na terytorium obecnej Republiki Czeskiej, ale nie posiadającym oficjalnego zezwolenia na pobyt, na przyjęcie obywatelstwa czeskiego. W ramach tej zmiany, osobom tym umożliwiono udowodnienie miejsca zamieszkania na podstawie umów zatrudnienia i/lub najmu i/lub zeznań świadków. Oni także nie musieli spełniać wymogu niekaralności. Stopniowo, dzięki połączonym wysiłkom UNHCR, organizacji pozarządowych oraz władz czeskich, dawni obywatele Czechosłowacji, mieszkający na stałe w Republice Czeskiej od chwili rozwiązania federacji, uzyskali nieograniczony dostęp do obywatelstwa czeskiego.

Przyczyny związane z dyskryminacją lub arbitralnym pozbawieniem obywatelstwa

Dyskryminacja

Jednym z podstawowych ograniczeń swobody Państwa w przyznawaniu obywatelstwa lub też nie jest zakaz dyskryminacji rasowej. Zasadę tę odzwierciedla Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, jak również wiele innych instrumentów prawnych. W Zaleceniu Ogólnym dotyczącym dyskryminacji w stosunku do osób nie będących obywatelami z dnia 1 października 2004 roku, Komitet ONZ do spraw likwidacji dyskryminacji rasowej stwierdził, że „pozbawienie obywatelstwa z powodu rasy, koloru skóry, narodowości lub pochodzenia etnicznego jest naruszeniem przez Państwo jego obowiązku zapewnienia dostępu do obywatelstwa bez dyskryminacji.”

Jednakże niekiedy jednostki nie są w stanie uzyskać obywatelstwa danego Państwa mimo silnych z nim związków – związków, które w przypadku innych osób byłyby wystarczające, aby spowodować uzyskanie przez nie obywatelstwa. Dyskryminacja z powodu rasy, koloru skóry, pochodzenia etnicznego, przekonań religijnych, płci, poglądów politycznych lub innych czynników może mieć charakter jawny lub też może być ukryta w ustawodawstwie lub w sposobie jego stosowania. Prawo może mieć charakter dyskryminujący, jeśli zawiera sformułowania o charakterze krzywdzącym, lub jeśli w wyniku jego zastosowania dochodzi do dyskryminacji.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Należy upewnić się, że zasada zakazu dyskryminacji w przyznawaniu obywatelstwa jest zawarta w konstytucji oraz w ustawodawstwie dotyczącym obywatelstwa, oraz zapewnić, drogą decyzji administracyjnych i sądowych, wdrażanie tej zasady.
- Państwa mają obowiązek zastosować wszelkie odpowiednie środki, zarówno w polityce wewnętrznej, jak i we współpracy z innymi Państwami, w celu zapewnienia każdemu

dziecku obywatelstwa w chwili narodzin. Dlatego też dzieci urodzone ze związków małżeńskich, dzieci pozamałżeńskie i dzieci bezpaństwowców mają równe prawa do obywatelstwa zgodnie z międzynarodowymi instrumentami prawnymi.

- Konwencja o obywatelstwie kobiet zamężnych z 1957 roku oraz Konwencja w sprawie wyeliminowania wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku mają na celu zapewnienie kobietom równych praw w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. Zgodnie z zasadami tych Konwencji, status obywatelski męża nie powinien powodować automatycznej zmiany statusu żony, czynić jej bezpaństwowcem ani też zmuszać jej do przyjęcia obywatelstwa męża.

Pozbawienie i odmowa przyznania obywatelstwa

Według Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, nikt nie powinien podlegać arbitralnemu odebraniu obywatelstwa. Konwencja z roku 1961 oraz Konwencja Europejska z roku 1997 surowo ograniczają możliwości Państw w zakresie odbierania obywatelstwa. Utracie obywatelstwa musi bezwzględnie towarzyszyć pełen wachlarz gwarancji proceduralnych; ponadto nie może ona prowadzić do bezpaństwowości.

Pozbawienie obywatelstwa następuje wtedy, gdy dane Państwo odbiera jednostce swoje obywatelstwo, zwykle w wyniku zastosowania przez Państwo praktyk dyskryminujących. Kolejnym krokiem jest na ogół wydalenie.

Aby uniknąć związanych z tym problemów:

- Podstawowa zasada prawa międzynarodowego głosi, że nikt nie powinien zostać pozbawiony obywatelstwa, jeśli miałyby to spowodować bezpaństwowość.
- Konwencja o ograniczaniu bezpaństwowości z roku 1961 wprowadza następujące wyjątki od tej zasady:
  - obywatelstwo uzyskane w wyniku podania nieprawdziwych danych lub w wyniku oszustwa;
  - utrata obywatelstwa w wyniku zamieszkiwania za granicą (patrz powyżej);
  - działania sprzeczne z obowiązkiem lojalności, poprzez pogwałcenie wyraźnego zakazu służby na rzecz innego Państwa, lub też poprzez osobiste zachowanie o charakterze istotnie niekorzystnym dla kluczowych interesów Państwa (tylko jeśli są one określone prawem w chwili podpisywania Konwencji); lub
  - złożenie przysięgi lub formalnej deklaracji posłuszeństwa wobec innego Państwa lub wypowiedzenie posłuszeństwa Państwu (tylko jeśli tak stanowi prawo w chwili podpisania Konwencji).

Państwo, które przyjęło Konwencję z roku 1961, może pozbawić jednostkę swego obywatelstwa wyłącznie na podstawie opisanych wyżej argumentów, o ile są one wyszczególnione w chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia do Konwencji, o ile jest to zgodne z prawem oraz przy jednoczesnym zapewnieniu pełnych gwarancji proceduralnych w rodzaju prawa do rzetelnego procesu. Umawiające się Państwo nie może pozbawić obywatelstwa osoby lub grupy osób z powodów rasowych, etnicznych, religijnych lub politycznych.

- Europejska Konwencja o Obywatelstwie z 1997 r. ogranicza w jeszcze większym stopniu swobodę Państw w zakresie pozbawiania osób obywatelstwa, jeśli prowadzi ono do bezpaństwowości. Według tej Konwencji, w takiej sytuacji pozbawienie danej osoby obywatelstwa jest uzasadnione tylko w przypadku przyznania obywatelstwa na podstawie fałszywych zeznań lub oszustwa. Jeśli jednak pozbawienie obywatelstwa nie prowadzi do bezpaństwowości, Państwo ma prawo do jego odebrania z następujących przyczyn:
  - dobrowolne przyjęcie innego obywatelstwa;
  - dobrowolna służba w wojsku obcego państwa;
  - zachowanie zagrażające w sposób istotny kluczowym interesom Państwa;
  - brak rzeczywistego związku pomiędzy Państwem a jednostką, zwyczajowo zamieszkującą za granicą;
  - warunki niezbędne do automatycznego przyznania obywatelstwa Państwa, określone w ustawodawstwie krajowym, nie zostały spełnione (dotyczy to wyłącznie małoletnich); lub
  - adoptowane dziecko nabywa lub posiada obywatelstwo kraju, którego obywatelem jest jedno z jego rodziców adopcyjnych lub oboje.

Podstawowe przepisy Konwencji ONZ o ograniczaniu bezpaństwowości

O przyznawaniu obywatelstwa (Artykuły 1, 2, 3 i 4)

Obywatelstwo zostanie przyznane osobom, które w innym przypadku stałyby się bezpaństwowcami, które łączy skuteczna więź z Państwem z tytułu urodzenia lub pochodzenia.

Obywatelstwo zostanie przyznane:

- w chwili narodzin, na mocy prawa, osobie urodzonej na terenie Państwa;
- na mocy prawa w chwili osiągnięcia określonego wieku, osobie urodzonej na terytorium danego Państwa zgodnie z obowiązującym prawem krajowym;
- na wniosek, osobie urodzonej na terytorium danego Państwa (złożenie wniosku może być regulowane przez jedną lub szereg następujących zasad: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania, niekaralność za określone przestępstwa i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem);
- w chwili narodzin, prawowitemu potomkowi, którego matka ma obywatelstwo Państwa, w którym się on urodził;
- na podstawie pochodzenia, w przypadku, gdy jednostka nie ma możliwości uzyskania obywatelstwa Umawiającego się Państwa, na terytorium którego się urodziła ze względu na wymogi dotyczące wieku lub miejsca zamieszkania (mogą tu mieć zastosowanie następujące warunki: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania, i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem);
- podrzutkom znalezionym na terytorium Umawiającego się Państwa;

- w chwili urodzenia, na mocy prawa, osobie urodzonej w innym kraju, jeśli w chwili jej urodzenia jedno z rodziców było obywatelem Umawiającego się Państwa;
- na wniosek, zgodnie z ustawodawstwem krajowym, osobie urodzonej poza terytorium Państwa, jeśli jedno z jej rodziców było w chwili jej urodzenia obywatelem Umawiającego się Państwa (rozpatrzenie wniosku może być uzależnione od spełnienia następujących wymogów: ściśle określony termin złożenia wniosku, wymogi w zakresie miejsca zamieszkania, niekaralność za określone przestępstwa i/lub fakt, że dana osoba od zawsze jest bezpaństwowcem).

O utracie lub zrzeczeniu się obywatelstwa (Artykuły 5, 6 i 7)

Utrata lub zrzeczenie się obywatelstwa powinno być uzależnione od uprzedniego uzyskania lub zapewnienia sobie gwarancji uzyskania innego obywatelstwa. Wyjątkiem może być przypadek osób naturalizowanych, które mimo uzyskania informacji dotyczących wymaganych formalności i terminów, mieszkają za granicą przez określoną liczbę lat, nie wykazując przy tym intencji zachowania obywatelstwa. Osoba naturalizowana to w tym przypadku osoba, która uzyskała obywatelstwo w wyniku złożenia wniosku w odpowiednim Umawiającym się Państwie, przy czym Państwo to miało możliwość odrzucenia wniosku. Utrata obywatelstwa może nastąpić jedynie zgodnie z prawem, przy zachowaniu pełnych gwarancji proceduralnych, takich jak bezstronne rozpatrzenie sprawy przez sąd lub inny organ niezależny.

O odebraniu obywatelstwa (Artykuły 8 i 9)

Nikt nie powinien zostać pozbawiony obywatelstwa, jeśli miałoby to spowodować bezpaństwowość, z wyjątkiem wystąpienia następujących okoliczności:

- obywatelstwo uzyskane w wyniku fałszywych zeznań lub oszustwa ;
- działania sprzeczne z obowiązkiem lojalności, naruszające wyraźny zakaz lub też poprzez osobiste zachowanie o charakterze istotnie niekorzystnym dla kluczowych interesów Państwa;
- złożenie przysięgi lub formalnej deklaracji posłuszeństwa wobec innego Państwa lub wypowiedzenie posłuszeństwa Państwu;
- naturalizowany obywatel utracił skuteczną więź łączącą go z Umawiającym się Państwem i mimo stosownego powiadomienia nie wykazuje chęci zachowania obywatelstwa.

Umawiające się Państwo może pozbawić jednostkę swego obywatelstwa wyłącznie na podstawie opisanych wyżej argumentów, o ile są one wyszczególnione w chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia, o ile jest to zgodne z prawem oraz przy jednoczesnym zapewnieniu pełnych gwarancji proceduralnych w rodzaju prawa do rzetelnego procesu. Umawiające się Państwo nie może pozbawić obywatelstwa osoby lub grupy osób z powodów rasowych, etnicznych, religijnych lub politycznych.

O przekazaniu terytorium (Artykuł 10)

Zawarte traktaty mają zapobiegać bezpaństwowości w wyniku przekazania terytorium. W przypadku, gdy nie został podpisany żaden traktat, zainteresowane Państwo lub Państwa mają przyznawać swoje obywatelstwo osobom, które w przeciwnym razie stałyby się bezpaństwowcami w wyniku przekazania lub nabycia terytorium.

O agencji międzynarodowej (Artykuł 11)

Konwencja przewiduje wyznaczenie organu w ramach ONZ, do którego osoby objęte postanowieniami Konwencji mogłyby zwracać się o rozpatrzenie wniosków oraz o zapewnienie pomocy w składaniu wniosków do odpowiednich władz. Zgromadzenie Ogólne zwróciło się do UNHCR o pełnienie tej roli.

O rozstrzyganiu sporów (Artykuł 14)

Spory pomiędzy Umawiającymi się Państwami w zakresie interpretacji lub zastosowania Konwencji, które nie zostały rozstrzygnięte innymi metodami, będą kierowane do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na wniosek dowolnej ze stron sporu.

Akt Końcowy

Akt Końcowy zaleca, aby osoby będące bezpaństwowcami *de facto*, były w takim stopniu, w jakim to możliwe, traktowane tak samo, jak bezpaństwowcy *de jure*, aby umożliwić im uzyskanie skutecznego obywatelstwa.

Rozdział 4

Rola UNHCR

UNHCR zajmuje się kwestiami bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwami od chwili rozpoczęcia działalności w roku 1950. Agenda ta dysponuje mandatem Organizacji Narodów Zjednoczonych, uprawniającym ją do ochrony uchodźców oraz wspierania ich. Wielu z uchodźców, którzy skorzystali przez lata ze wsparcia organizacji, to zarazem bezpiecznicy. W ciągu ostatnich dziesięcioleci, związek pomiędzy utratą lub odmową udzielenia ochrony państwowej oraz utratą lub odmową przyznania obywatelstwa uległ znaczącemu umocnieniu. W tej chwili przyjmuje się powszechnie, że posiadanie skutecznego obywatelstwa oraz zdolności do egzekwowania związanych z nim praw przyczynia się do zapobiegania przymusowym przesiedleniom ludności.

W jaki sposób UNHCR zaangażowała się w rozwiązywanie problemu bezpieczeństwa?

Przez lata, rola UNHCR w ograniczaniu bezpieczeństwa i niesieniu pomocy osobom nie posiadającym obywatelstwa rozszerzała się w miarę rozwoju samej organizacji. Jej działalność na polu bezpieczeństwa jest realizowana na podstawie umowy międzynarodowej, uchwał Zgromadzenia Ogólnego NZ, a także zaleceń własnego organu doradczego organizacji, Komitetu Wykonawczego UNHCR (ExCom).

Nie istnieje warunek utworzenia organu nadzorującego, który zapewniłby prawidłowe wdrażanie Konwencji dotyczącej statusu bezpieczników z roku 1954. Jednakże **Artykuł 11 Konwencji o ograniczaniu bezpieczeństwa** z 1961 r. wzywa do ustanowienia „organu, do którego osoba korzystająca z niniejszej Konwencji mogłaby zwrócić się o przeanalizowanie swojej sprawy oraz o udzielenie pomocy w przedstawieniu jej odpowiednim władzom.” Gdy Konwencja została wprowadzona w życie w roku 1975, Zgromadzenie Ogólne NZ zwróciło się do UNHCR, o pełnienie tej roli. Obowiązki organizacji zostały uszczegółowione w dalszych rezolucjach.

W roku 1995 Komitet Wykonawczy UNHCR przyjął szeroko zakrojony zestaw wytycznych dotyczących bezpieczeństwa: Zalecenie w sprawie zapobiegania i ograniczania bezpieczeństwa oraz ochrony bezpieczników (Zalecenie nr 78). (ExCom składa się z przedstawicieli poszczególnych krajów – w styczniu 2005 r. było to 66 krajów – wybranych przez ECOSOC na podstawie wyrażonego przez nie zainteresowania kwestią poszukiwania rozwiązań problemów związanych z uchodźstwem). Zalecenie ExCom z roku 1995 w sprawie bezpieczeństwa „zachęca UNHCR do kontynuowania działań na rzecz bezpieczników” i „zwraca się do UNHCR z prośbą o aktywne promowanie przystępowania do Konwencji dotyczącej statusu bezpieczników z 1954 r. oraz Konwencji o ograniczaniu bezpieczeństwa z 1961 r. Zalecenie ExCom zwraca się również do UNHCR o aktywne promowanie prewencji i redukcji bezpieczeństwa poprzez rozpowszechnianie informacji i szkolenie personelu oraz urzędników państwowych; a także o ułatwianie współpracy z innymi organizacjami zainteresowanymi tą dziedziną.”

W roku 1996 **Zgromadzenie Ogólne NZ** przyjęło rezolucję (A/RES/50/152), która również zachęca UNHCR do kontynuowania działań na rzecz bezpieczników oraz promowania przystępowania do Konwencji z roku 1954 i 1961 oraz do ich stosowania. Uchwała wzywa także

UNHCR do „świadczenia istotnych usług technicznych i doradczych w zakresie przygotowania i wdrażania ustawodawstwa krajowego na rzecz zainteresowanych Państw.”

W tej samej uchwale Zgromadzenie Ogólne „wzywa poszczególne Państwa do przyjmowania ustawodawstwa krajowego, mającego na celu ograniczanie bezpieczeństwa, zgodnego z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności poprzez zapobieganie arbitralnemu pozbawianiu obywatelstwa, poprzez eliminację przepisów zezwalających na zrzeczenie się obywatelstwa mimo braku innego obywatelstwa lub gwarancji jego uzyskania, przy jednoczesnym poszanowaniu prawa Państw do uchwalenia ustawodawstwa regulującego kwestie nabycia, zrzeczenia się lub utraty obywatelstwa.”

Bezpieczeństwo uznano za jedną z głównych przyczyn wysiedleń i masowego przepływu uchodźców w Programie Ochrony, przyjętym przez Komitet Wykonawczy UNHCR (Zalecenie nr 92 [LIII] a) i zatwierdzonym przez Zgromadzenie Ogólne NZ w roku 2002. Program Ochrony, wynik konsultacji globalnych UNHCR w zakresie ochrony międzynarodowej, składa się z listy celów i wachlarza działań, które mają umocnić ochronę międzynarodową uchodźców. Odzwierciedla on szeroki przekrój zastrzeżeń i zaleceń poszczególnych Państw, organizacji międzyrządowych, pozarządowych oraz uchodźców i pełni rolę przewodnika, wskazującego konkretne działania. Kwestie bezpieczeństwa zostały tu uznane za istotne dla potrzeb unikania wysiedleń przymusowych i zapewnienia realizacji prawa do obywatelstwa.

Zaniepokojony niezwykle wysoką liczbą bezpaństwowców, których sprawy pozostają nierozstrzygnięte od wielu lat, ExCom wezwał UNHCR w roku 2004 do odegrania bardziej aktywnej roli we współpracy z określonymi Państwami, mającej na celu opracowanie skutecznych rozwiązań w takich przypadkach. ExCom potwierdził także potrzebę zapewnienia przez UNHCR dalszego wsparcia technicznego i operacyjnego poszczególnym Państwom.

Ostatnio, w rezolucji z 2005 r. w sprawie praw człowieka i arbitralnego pozbawiania obywatelstwa (E/CN.4/2005/L.58), Komisja Praw Człowieka ONZ zachęciła UNHCR do dalszego gromadzenia informacji o tym zagadnieniu oraz o analizę problemu pozbawienia obywatelstwa zarówno w sprawozdaniach, jak i w ramach działalności terenowej.

Co robi UNHCR, aby rozwiązać problem bezpieczeństwa?

UNHCR pomaga rządów w opracowywaniu i wdrażaniu ustawodawstwa krajowego, a także zapewnia przeszkolenie urzędnikom państwowym. Pomiędzy rokiem 2003 i 2005, UNHCR współpracował z ponad 40 Państwami, pomagając im przy opracowywaniu nowych ustaw i modyfikowaniu istniejących aktów prawnych. UNHCR przedstawiał komentarze dotyczące zapisów konstytucyjnych o obywatelstwie dla Państw, w których duże części populacji to bezpaństwowcy lub osoby, których obywatelstwo nie zostało określone czy też potwierdzone.

UNHCR współpracuje z parlamentarzystami w tworzeniu ustawodawstwa, które nie powoduje wysiedleń ludności oraz nie zawiera zapisów prowadzących do bezpieczeństwa. (Patrz Aneks 4 – Biura UNHCR na świecie.)

Zgodnie z planem określonym w Programie Ochrony, UNHCR uruchomiła pierwsze globalne badanie działań podjętych przez Państwa członkowskie ONZ w celu ograniczenia bezpieczeństwa i spełnienia potrzeb bezpaństwowców w zakresie ochrony. Wyniki badania wskazują, że

nie ma na świecie obszaru, w którym nie istniałby problem bezpieczeństwa, a poważne luki w istniejącym ustawodawstwie i polityce można nadal zaobserwować zarówno na szczeblu międzynarodowym, jak i krajowym. UNHCR opracowała wyczerpujący zestaw zaleceń, bazując na analizie odpowiedzi udzielonych w badaniu przez przedstawicieli 74 krajów.

UNHCR wspiera kampanie obywatelstwa, w ramach których Państwo zezwala bezpieczeństwowcom na przyjęcie obywatelstwa kraju od dawna przez nich zamieszkanego.

UNHCR pomaga także bezpieczeństwowcom bezpośrednio, prowadząc z odpowiednimi Państwami konsultacje, mające na celu opracowywanie rozwiązań dla jednostek lub grup bezpieczeństwowców. Organizacja zachęca Państwa do wyjaśniania statusu prawnego każdej takiej jednostki oraz promuje poszanowanie dla prawomocnych więzi pomiędzy daną jednostką lub grupą jednostek oraz Państwem w sprawach, gdzie w innym przypadku osoba lub osoby, o których mowa, zostałyby uznane za bezpieczeństwowców.

Czekając na rozstrzygnięcie swojej sprawy, bezpieczeństwowcy mają prawo do korzystania z minimalnych praw w kraju zamieszkania. UNHCR wspiera ideę wdrażania Konwencji z roku 1954, dotyczącej statusu bezpieczeństwowców, która określa minimum praw i obowiązków bezpieczeństwowców, a także pomaga poszczególnym Państwom, na miarę konieczności i dostępnych środków, we wdrażaniu programów ochrony i pomocy na rzecz bezpieczeństwowców.

Jakie inne organizacje współpracują z UNHCR w rozwiązywaniu problemów związanych z bezpieczeństwem?

Główne agendy ONZ współpracujące z UNHCR w sprawach bezpieczeństwa to Urząd Wysokiego Komisarza Praw Człowieka, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) oraz Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Kobiet (UNIFEM). W rozwiązywaniu problemów związanych z przedłużającym się statusem bezpieczeństwa, UNHCR współpracuje także niekiedy z Międzynarodową Organizacją Pracy (ILO), Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), a także ze Światowym Programem Żywnościowym (WFP) poprzez wspólne wdrażanie programów mieszkaniowych, oświatowych i generujących dochody, aby pomóc społecznościom, które uległy marginalizacji, w integracji lub reintegracji ze społeczeństwem danego kraju.

Oprócz wymienionych wyżej organizacji należących do ONZ, UNHCR współpracuje ściśle z istotnymi organami ONZ, które zapewniają ludziom prawo do obywatelstwa, takimi jak Komitet Praw Człowieka, Komitet Praw Dziecka, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej oraz Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet.

UNHCR współpracuje z organizacjami o charakterze regionalnym, takimi jak Rada Europy, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacja Państw Amerykańskich, Unia Afrykańska, Liga Państw Arabskich oraz Organizacja Konferencji Islamskiej. UNHCR uczestniczy w pracach Komitetu Obywatelstwa Rady Europy, który opracowuje instrumenty wyznaczające standardy, takie jak Europejska Konwencja o Obywatelstwie oraz Projekt Protokołu o unikaniu bezpieczeństwa w związku z sukcesją Państw.

Organizacje pozarządowe także współpracują blisko z UNHCR – w terenie, jako rzeczniczcy programów UNHCR; organizacje te przyczyniają się także do rozwoju działalności UNHCR.

W roku 2005 UNHCR podpisała umowy z 770 partnerami wdrażającymi – 578 z nich to organizacje pozarządowe, w tym 424 organizacje krajowe.

UNHCR współpracuje ściśle z **Unią Międzyparlamentarną** (IPU) w zakresie zwiększania wśród parlamentarzystów świadomości na temat międzynarodowych norm prawnych związanych z bezpieczeństwem, zwracając im uwagę na wielką różnorodność zaleceń i najlepszych praktyk, które mogą zapobiec wystąpieniu bezpieczeństwa. Organizacja zachęca parlamentarzystów do przyjmowania ustawodawstwa o obywatelstwie, które przyczyni się do likwidacji problemu bezpieczeństwa przy jednoczesnym zapewnieniu prawa do obywatelstwa tym, którzy go nie posiadają, a także dba, aby traktaty dotyczące podwójnego lub wielokrotnego obywatelstwa nie prowadziły nieumyślnie do bezpieczeństwa.

Dobry przykład: Sri Lanka

Większość siły roboczej produkującej słynną herbatę ze Sri Lanki to pracownicy pochodzenia indyjskiego. Oficjalnie znani jako „Tamilowie pochodzenia indyjskiego”, a najczęściej nazywani „Tamilami z prowincji”, robotnicy ci są potomkami osób sprowadzonych z Indii na teren ówczesnego Cejlonu przez administrację brytyjską, która rządziła wyspiarzami w latach 1815-1948. Od roku 1948, gdy Sri Lanka uzyskała niepodległość, aż do 1984 roku, rozmaite porozumienia pomiędzy Indiami a Sri Lanką określały status prawny tych robotników. Niektórzy Tamilowie z prowincji uzyskali obywatelstwo jednego lub drugiego kraju na mocy aktów prawnych lub ustaleń dwustronnych. Wielu nie posiadało jednak obywatelstwa, a tym samym – podstawowych praw; niektórzy nie mieli nawet dostępu do procedury przyznawania obywatelstwa, czy to Sri Lanki, czy Indii.

W roku 1982, rząd indyjski poinformował władze Sri Lanki, że przestaje uważać zawierane wcześniej umowy, dotyczące Tamilów z prowincji, za wiążące, ponieważ zakończył się okres ich stosowania. W rezultacie, od tego dnia, żaden z Tamilów – bezpieczeństwa nie był w stanie uzyskać obywatelstwa.

Kongres Robotniczy Cejlonu, związek zawodowy i partia polityczna, prowadził przez lata lobbyming na rzecz praw Tamilów z prowincji. W odpowiedzi parlament Sri Lanki przygotował projekt, a w październiku 2003 r. przyjął jednogłośnie „Ustawę o nadawaniu obywatelstwa osobom pochodzenia indyjskiego.” Ustawa automatycznie przyznaje obywatelstwo wszelkim osobom pochodzenia indiańskiego, które:

- posiadają prawo pobytu stałego na Sri Lance od 30 października 1964 r.; lub
- są mieszkającymi na Sri Lance potomkami osób, posiadających prawo pobytu stałego na Sri Lance od 30 października 1964 r.

Po przyjęciu Ustawy, Biuro Komisarza Generalnego, UNHCR i Kongres Robotniczy Cejlonu zaczęły rozpowszechniać informacje o nowej ustawie. Media tamilskie, angielskie i syngalskie zamieszczały artykuły, emitowały spoty radiowe i telewizyjne z informacją na temat nowej ustawy i możliwości złożenia wniosku o przyznanie obywatelstwa.

Procedury administracyjne, opracowane przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Inspektora Departamentu Imigracji, są proste, ogólne i sprawiedliwe. Dla bezpieczeństwa opracowano dwie różne procedury:

- bezpieczeństwa *de facto*, zwykle posiadacze paszportów indyjskich, które straciły ważność po deklaracji władz indyjskich z roku 1982, mają obowiązek oświadczyć, iż ich zamiarem jest dobrowolne uzyskanie obywatelstwa Sri Lanki. Zwykle oświadczenie takie składa głowa rodziny. Dokument ten podlega następnie podpisaniu przez władze imigracyjne. Po zatwierdzeniu wszystkim członkom gospodarstwa domowego przyznaje się obywatelstwo.
- bezpieczeństwa *de jure* nie muszą składać pisemnego oświadczenia, jakkolwiek zachęca się ich do podpisania specjalnej deklaracji, która podpisana przez urzędników państwowych ułatwi im uzyskanie dokumentów identyfikacyjnych.

Obie procedury są bezpłatne, nie wyznaczono także terminu składania wniosków.

W grudniu 2003 r., UNHCR i Kongres Robotniczy Cejlonu zorganizowały jednodniowe warsztaty dla ponad 500 ochotników, pracujących w ponad 50 mobilnych ośrodkach, rozproszonych po całym terytorium plantacji herbaty, gdzie bezpieczeństwa składali wnioski o nadanie im obywatelstwa. Ochotnicy zostali przeszkoleni z podstawowych wiadomości na temat bezpieczeństwa, treści rozmaitych aktów prawnych wydanych od roku 1948, a także nowej ustawy i kryteriów nadawania obywatelstwa.

Przez 10 dni w grudniu 2003, personel w ośrodkach mobilnych przyjmował wnioski o przyznanie obywatelstwa. UNHCR sfinansowała kampanię i monitorowała proces, aby upewnić się, że wnioskodawcy podejmują decyzję świadomie i dobrowolnie. Do końca miesiąca około 190 000 głów rodzin otrzymało obywatelstwo Sri Lanki. Około 80 000 z nich miało uprzednio paszporty indyjskie; pozostali byli bezpieczeństwa *de jure*.

W lipcu i sierpniu 2004 druga, mniejsza kampania została zorganizowana w północno-wschodniej części kraju. Ponad 2 000 bezpieczeństwa złożyło wnioski o obywatelstwo i dostało je. Od tej pory niewielkie liczby Tamilów z prowincji z powodzeniem składają wnioski o nadanie obywatelstwa za pośrednictwem lokalnych instytucji rządowych lub w dziale obywatelstwa Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Prawa i Porządku w stolicy – Kolombo.

Kto finansuje działania UNHCR?

UNHCR to jedna z nielicznych agend ONZ uzależnionych niemal całkowicie od dobrowolnych datków, pokrywających koszty ich działalności. Około dwóch procent budżetu rocznego UNHCR pochodzi z otaksowanych wkładów w budżet ONZ; reszta to datki dobrowolne, składane przez poszczególne rządy, jednostki i firmy sektora prywatnego.

Na początku roku 2005 UNHCR sprawowało ochronę nad 19,2 milionami ludzi. Budżet UNHCR na ten rok wyniósł 1,2 mld USD.

W roku 2004 UNHCR otrzymała 86 procent finansowania od dziesięciu darczyńców w postaci rządów poszczególnych Państw. Jednocześnie otrzymała też ponad 26,6 mln USD z sektora prywatnego, głównie w Europie, Australii, Japonii i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wkład organizacji pozarządowych w budżet UNHCR polega na kwestowaniu na rzecz UNHCR w związku z realizacją niektórych działań. W ostatnich latach wkład sektora prywatnego i organizacji pozarządowych zwiększył się dzięki połączonym wysiłkom, zmierzającym ku zwiększaniu świadomości publicznej za pomocą radia, telewizji, gazet i innych mediów.

Rozdział 5

Co mogą zrobić parlamentarzyści

Parlamentarzyści zajmują pozycję szczególną, która pozwala im przyczyniać się do redukcji zjawiska bezpieczeństwa oraz zapewnienia bezpieczeństwa przestrzegania ich praw i wypełniania obowiązków zgodnie z prawem międzynarodowym. Parlamentarzyści mogą dążyć do realizacji tych celów na kilka sposobów: poprzez analizę ustawodawstwa krajowego i dostosowanie go do standardów międzynarodowych, poprzez dążenie do przyjęcia Konwencji z 1954 i 1961 roku dotyczących bezpieczeństwa, oraz poprzez głoszenie konieczności redukcji lub eliminowania bezpieczeństwa oraz rozpatrywania spraw dotyczących bezpieczeństwa.

Na czym powinni skupić się parlamentarzyści podczas analizy ustawodawstwa krajowego, dotyczącego bezpieczeństwa?

- Analizować istotne traktaty międzynarodowe lub regionalne, zawarte przez Państwo. Analizować pakt, konwencje i deklaracje, do których Państwo odnosi się w ustawodawstwie krajowym; będzie to pomocne w interpretacji ram tego ustawodawstwa.
- Ponieważ wiele Państw wciela zapisy dotyczące obywatelstwa w szereg różnych instrumentów prawnych, należy przeanalizować Konstytucję, ustawy dotyczące obywatelstwa, rozporządzenia i wszelkie źródła prawa krajowego, które mogą rzucić światło na obowiązujące przepisy i ich interpretację.
- Analizować umowy dwustronne i wielostronne, przyjęte w przypadku sukcesji Państw.
- W ramach analizy krajowych ram prawnych, określić, czy Państwo zapewnia przyjęcie i zastosowanie środków mających zapobiegać bezpieczeństwu w wyniku pozbawienia, zrzeczenia się i utraty obywatelstwa.

Podczas analizy obowiązujących w kraju ram prawnych, należy spróbować udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

Odnośnie UZYSKANIA obywatelstwa

- Czy dziecko może uzyskać obywatelstwo matki, zwłaszcza w przypadku, gdy ojciec nie ma obywatelstwa lub jest nieobecny?
- Jak wygląda administracyjna procedura rejestrowania urodzeń? Czy ma ona zastosowanie w praktyce? Czy ustawodawstwo danego Państwa w zakresie obywatelstwa pozwala na jego uzyskanie osobom urodzonym na terytorium Państwa, które w innym przypadku zostałyby bezpaństwowcami?
- Czy zasada zakazu dyskryminacji ma zastosowanie do kwestii związanych z obywatelstwem?
- Czy, jeśli utworzenie Państwa było wynikiem sukcesji, rzeczywiste i skuteczne związki pomiędzy daną osobą a Państwem, miejsce zamieszkania tej osoby w chwili sukcesji, wola tej osoby, a także pochodzenie terytorialne tej osoby są brane pod uwagę przy rozpatrywaniu możliwości nadania obywatelstwa Państwa-sukcesora obywatelowi Państwa poprzedniego?

Oдноśnie UTRATY obywatelstwa

- Czy postanowienia związane ze zmianą stanu małżeńskiego lub inną zmianą statusu społecznego zapewniają uniknięcie bezpaństwowości?
- W jaki sposób traci się obywatelstwo? Czy uwzględniono konieczność unikania bezpaństwowości?
- Czy zrzeczenie się obywatelstwa jest uzależnione od uzyskania lub gwarancji uzyskania innego obywatelstwa?
- Czy wniosek o naturalizację, złożony w innym kraju, zmienia status osoby w zakresie obywatelstwa, jeśli osoba ta nie uzyskała jakiegokolwiek gwarancji nadania jej innego obywatelstwa?
- W przypadku, gdy przewiduje się możliwość odebrania obywatelstwa, czy przyczyny takiego odebrania są jasno określone? Czy istnieją odpowiednie gwarancje proceduralne?

Oдноśnie ODZYSKANIA obywatelstwa

- Czy odzyskanie obywatelstwa jest łatwiejsze w przypadku byłych obywateli, mających prawo pobytu na terytorium Państwa i korzystających z tego prawa?
- Czy uprzednio posiadane obywatelstwo podlega zwróceniu osobie, która utraciła nabyte obywatelstwo w związku ze zmianą statusu, na przykład poprzez małżeństwo? Jeśli tak, czy odzyskanie będzie miało miejsce automatycznie, czy też dana osoba musi złożyć wniosek jako bezpaństwowiec? Jakże istnieją gwarancje proceduralne?

Oдноśnie NATURALIZACJI

-

- daje jednostkom dostęp do ochrony państwowej zarówno ich obowiązków, jak i praw; oraz
- promuje solidarność i stabilność narodową.

Na poziomie międzynarodowym, przyjęcie Konwencji z roku 1954 i 1961 o bezpieczeństwa:

- sygnalizuje chęć współpracy ze społecznością międzynarodową w zakresie ograniczania i eliminowania bezpieczeństwa;
- umacnia międzynarodowe zakazy w zakresie wydalania jednostek i grup;
- umacnia więzi międzynarodowe oraz stabilność równowagi;
- wskazuje na poszanowanie dla praw człowieka i norm humanitarnych;
- pozwala zapobiegać wysiedleniom poprzez przeciwdziałanie ich przyczynom;
- pomaga rozwijać prawo międzynarodowe związane z nabywaniem obywatelstwa i utrzymaniem skutecznego obywatelstwa;
- pomaga UNHCR mobilizować wsparcie międzynarodowe dla przestrzegania zasad Konwencji; oraz
- pomaga w rozwiązywaniu sporów związanych z kwestiami obywatelstwa.

W jaki sposób Państwo może przystąpić do Konwencji?

Państwa mogą przystępować do Konwencji z 1954 i z 1961 r. w dowolnej chwili poprzez złożenie dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Dokument ten musi zostać podpisany przez Głowę Państwa lub Szefa Rządu, albo też przez Ministra Spraw Zagranicznych, a następnie przekazany za pośrednictwem Przedstawiciela kraju do Centrali ONZ w Nowym Jorku (formularze dokumentów przystąpienia zostały przedstawione w Aneksie 3).

Czy Państwa mogą zgłaszać zastrzeżenia do Konwencji?

Biorąc pod uwagę określone warunki, jakie mogą panować w poszczególnych Państwach w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, Konwencje pozwalają Umawiającym się Państwom na zgłaszanie zastrzeżeń co do określonych postanowień Konwencji, z wyjątkiem postanowień uznanych za fundamentalne przez pierwotnie Umawiające się Państwa:

Konwencja dotycząca statusu bezpaństwowców z 1954 r.: zastrzeżenia nie mogą dotyczyć Artykułów 1 (klauzule definicji/ wykluczenia), 3 (zakaz dyskryminacji), 4 (wolność wyznania), 16 (1) (dostęp do sądu) oraz od 33 do 42 (Postanowienia Końcowe).

Konwencja o ograniczaniu bezpieczeństwa z 1961 r.: zastrzeżenia mogą dotyczyć jedynie Artykułów 11 (agencje), 14 (kierowanie sporów do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości) lub 15 (terytoria, za które Umawiające się Państwo ponosi odpowiedzialność).

W przypadku obu Konwencji dopuszcza się ograniczoną liczbę zastrzeżeń.

W jaki sposób parlamentarzyści mogą zapewnić efektywne wdrożenie Konwencji?

Konieczne jest przyjęcie lub zmiana ustawodawstwa krajowego w taki sposób, aby zapewnić skuteczne wdrażanie postanowień tych Konwencji. UNHCR może służyć doradztwem specjalistycznym na rzecz poszczególnych Państw, aby upewnić się, że specyficzna kultura prawna danego Państwa i jego zasoby pozwolą mu na spełnienie jego zobowiązań międzynarodowych.

Jakie praktyczne działania mogą podjąć parlamentarzyści, zachęcając rządy swoich Państw do przyjęcia Konwencji?

- Należy określić, czy dane Państwo jest Stroną jednej lub obu Konwencji.
- Jeśli Państwo nie przyjęło dotąd tych instrumentów, należy rozważyć możliwość skierowania pismem lub ustnego zapytania do rządu lub zaproponowania projektu ustawy.
- Jeśli wniosek o ratyfikację lub przystąpienie został złożony przed parlamentem w odpowiednim terminie, po stosownym przeanalizowaniu wszelkich niezbędnych informacji, głosować za jego przyjęciem.
- Jeśli rząd nie przedstawi sprawy w parlamencie w odpowiednio krótkim terminie, należy zastosować procedurę parlamentarną, na podstawie której do rządu zostanie skierowane zapytanie, dlaczego tak się stało, z zachęceniem do bezzwłocznego rozpoczęcia procesu ratyfikacji/ przystąpienia.
- Jeśli rząd podpisał jedną lub obie Konwencje, ale opóźnia proces ratyfikacji, za pomocą procedury parlamentarnej należy dowiedzieć się, dlaczego rząd zwleka i zachęcić go do przyspieszenia procesu. Należy wykorzystać swoje prawo do wprowadzania zmian w ustawodawstwie i złożyć odpowiedni projekt.
- Jeśli rząd jest przeciwny ratyfikacji/przystąpieniu, należy postarać się dotrzeć do szczegółowych informacji na temat przyczyn takiego stanu rzeczy. W razie konieczności należy rozwiązać wątpliwości i wyjaśnić nieporozumienia, a także starać się przyspieszyć ten proces za pomocą własnej sieci politycznej. Należy wezwać swoich wyborców, aby poparli przyspieszenie procesu ratyfikacji/przystąpienia.
- **Osoby, które są parlamentarzystami Państw utworzonych w wyniku rozbiorów lub rozwiązania innych Państw, traktaty zawarte przez Państwo poprzednie nie są automatycznie wiążące dla nowego Państwa. Nowe Państwa mogą przyjąć zobowiązania Państw poprzednich lub zasygnalizować zamiar odstąpienia od traktatów zawartych przez Państwa poprzednie.**
- Po ratyfikowaniu Konwencji i ich wejściu w życie, należy upewnić się, że parlament przyjął odpowiednie ustawodawstwo krajowe, odpowiadające zapisom Konwencji. Za pomocą procedur parlamentarnych należy dopilnować przesłania przez rząd projektu nowej ustawy lub zmian do istniejącego ustawodawstwa do parlamentu w uzasadnionym terminie.
- Jeśli rząd wystosował do parlamentu wniosek o ratyfikację, podając przy tym zastrzeżenia ograniczające zakres zastosowania traktatu, warunki lub deklarację porozumienia, a parlamentarzyści mają pewność, że wprowadzenie takich ograniczeń jest bezpodstawne, należy propagować interes ogólny, który w takim przypadku powinien wziąć górę nad interesami poszczególnych grup.
- Jeśli zastrzeżenia rządu, ograniczające zastosowanie porozumienia, jego warunki lub deklarację porozumienia tracą ważność, należy zastosować procedurę parlamentarną w celu analizy intencji rządu i podjąć działania mające na celu zniesienie ograniczeń.
- W przypadku konieczności uzyskania porady i pomocy w zakresie przystąpienia i/lub opracowania ustawodawstwa krajowego zgodnego z zasadami Konwencji, prosimy skontaktować się z...

wać się z biurem UNHCR, mieszczącym się w danym kraju lub odpowiedzialnym za współpracę z nim (w Aneksie 4 można znaleźć listę biur UNHCR).

W jaki sposób parlamentarzyści mogą zwiększać świadomość w zakresie kwestii bezpieczeństwa?

Jako osoby odpowiedzialne za tworzenie ustawodawstwa krajowego, parlamentarzyści znajdują się w świetnym położeniu, które pozwala im działać na rzecz ograniczania lub eliminowania bezpieczeństwa oraz zapewnić ochronę praw bezpieczeństwa. Parlamentarzyści muszą nie tylko zachęcać poszczególne rządy do przyjmowania praw zgodnych ze standardami międzynarodowymi, ale także zyskiwać poparcie swych wyborców. Tylko wtedy, gdy społeczeństwo obywatelskie rozumie problemy związane z bezpieczeństwem, będzie wspierało wysiłki parlamentarzystów, mające na celu rozwiązanie tych problemów.

Parlamentarzyści mogą zwiększać świadomość w zakresie bezpieczeństwa wśród swoich wyborców, wygłaszając przemowy na ten temat oraz mówiąc o istotności dobrego ustawodawstwa krajowego, pisząc artykuły do gazet na temat potrzeb eliminowania zjawiska bezpieczeństwa, współpracując z organizacjami pozarządowymi i innymi aktorami społeczeństwa obywatelskiego, którzy niosą pomoc bezpieczeństwa, a także, w stosownych przypadkach, wspierając szybkie rozstrzygnięcie poszczególnych spraw indywidualnych w zakresie bezpieczeństwa.

Parlamentarzyści mogą rozwiązywać problemy związane z bezpieczeństwem poprzez promowanie praw mniejszości lub innych grup, które powinny mieć prawo stać się obywatelami i częścią Państwa, oraz poprzez promowanie dialogu pomiędzy społecznościami, w wyniku którego bezpieczeństwa będą mogli zostać uznani za obywateli.

W jaki sposób parlamentarzyści mogą promować współpracę międzynarodową w zakresie zwalczania bezpieczeństwa?

Współpraca międzynarodowa odgrywa kluczową rolę dla ograniczania zjawiska bezpieczeństwa na całym świecie. Parlamentarzyści powinni robić wszystko, aby rządy ich państw uczestniczyły w pełni we wszelkich dążeniach społeczności międzynarodowej do zredukowania lub wyeliminowania bezpieczeństwa, a także we wszystkich dążeniach, mających na celu rozstrzygnięcie poszczególnych spraw dotyczących bezpieczeństwa.

Parlamentarzyści mogą rozważyć możliwość zaproszenia parlamentarzystów Państw sąsiednich celem przeprowadzenia analizy własnego ustawodawstwa w świetle sytuacji regionalnej. Harmonizacja ustawodawstwa krajowego pomiędzy Państwami to skuteczna metoda ograniczania zasięgu zjawiska bezpieczeństwa.

Państwa-Strony Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku

Data wejścia w życie: 6 czerwca 1960

Łączna liczba Państw Umawiających się (na dzień 1 września 2005): 57

Kraj	Data podpisania	Ratyfikacja (r), Przystąpienie (a), Sukcesja (s)
Albania		23 czerwca 2003 a
Algieria		15 lipca 1964 a
Antigua i Barbuda		25 października 1988 s
Argentyna		01 czerwca 1972 a
Armenia		18 maja 1994 a
Australia		13 grudnia 1973 a
Azerbejdżan		16 sierpnia 1996 a
Barbados		06 marca 1972 s
Belgia	28 września 1954	27 maja 1960 r
Boliwia		06 października 1983 a
Bośnia i Hercegowina		01 września 1993 s
Botswana		25 lutego 1969 s
Brazylia	28 września 1954	13 sierpnia 1996 r
Czad		12 sierpnia 1999 a
Kolumbia	30 grudnia 1954	
Kostaryka	28 września 1954	02 listopada 1977 r
Chorwacja		12 października 1992 s
Republika Czeska		19 lipca 2004 a
Dania	28 września 1954	17 stycznia 1956 r
Ekwador	28 września 1954	02 października 1970 r
Salwador	28 września 1954	
Fidżi		12 czerwca 1972 s
Finlandia		10 października 1968 a
Francja	12 stycznia 1955	08 marca 1960 r
Niemcy	28 września 1954	26 października 1976 r
Grecja		04 listopada 1975 a
Gwatemala	28 września 1954	28 listopada 2000 a
Gwinea		21 marca 1962 a
Stolica Apostolska	28 września 1954	
Honduras	28 września 1954	
Węgry		21 listopada 2001 a
Irlandia		17 grudnia 1962 a
Izrael	01 października 1954	23 grudnia 1958 r
Włochy	20 października 1954	03 grudnia 1962 r

Państwa-Strony Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku (ciąg dalszy)

Kraj	Data podpisania	Ratyfikacja (r), Przystąpienie (a), Sukcesja (s)
Kiribati		29 listopada 1983 s
Korea Południowa		22 sierpnia 1962 a
Łotwa		05 listopada 1999 a
Lesoto		04 listopada 1974 s
Liberia		11 września 1964 a
Libijska Arabska Dżamahirija		16 maja 1989 a
Liechtenstein	28 września 1954	
Litwa		07 lutego 2000 a
Luksemburg	28 października 1955	27 czerwca 1960 r
Macedonia, dawna republika jugosłowiańska		18 stycznia 1994 s
Madagaskar*		[20 lutego 1962 a]
Meksyk		07 czerwca 2000 a
Holandia	28 września 1954	12 kwietnia 1962 r
Norwegia	28 września 1954	19 listopada 1956 r
Filipiny	22 czerwca 1955	
Saint Vincent i Grenadyny		27 kwietnia 1999 s
Słowacja		03 kwietnia 2000 a
Słowenia		06 lipca 1992 s
Hiszpania		12 maja 1997 a
Swazi		16 listopada 1999 a
Szwecja	28 września 1954	02 kwietnia 1965 r
Szwajcaria	28 września 1954	03 lipca 1972 r
Trynidad i Tobago		11 kwietnia 1966 s
Tunezja		29 lipca 1969 a
Uganda		15 kwietnia 1965 a
Wielka Brytania	28 września 1954	16 kwietnia 1959 r
Urugwaj		02 kwietnia 2004 a
Jugosławia, Republika Federalna		12 marca 2001 s
Zambia		01 listopada 1974 s
Zimbabwe		01 grudnia 1998 s

* Droga zawiadomienia, otrzymanego przez Sekretarza Generalnego w dniu 2 kwietnia 1965 roku, rząd Madagaskaru wypowiedział Konwencję. Wypowiedzenie to weszło w życie z dniem 2 kwietnia 1966 r.

Państwa-Strony Konwencji w sprawie ograniczania bezpieczeństwa z 1961 roku

Data wejścia w życie: 13 grudnia 1975

Łączna liczba Państw Umawiających się (na dzień 25 września 2005): 30

Kraj	Data podpisania	Ratyfikacja (r), Przystąpienie (a), Sukcesja (s)
Albania		09 lipca 2003 a
Armenia		18 maja 1994 a
Australia		13 grudnia 1973 a
Austria		22 września 1972 a
Azerbejdżan		16 sierpnia 1996 a
Boliwia		06 października 1983 a
Bośnia i Hercegowina		13 grudnia 1996 a
Kanada		17 lipca 1978 a
Czad		12 sierpnia 1999 a
Kostaryka		02 listopada 1977 a
Republika Czeska		19 grudnia 2001 a
Dania		11 lipca 1977 a
Republika Dominikany	05 grudnia 1961	
Francja	31 maja 1962	
Niemcy		31 sierpnia 1977 a
Gwatemala		19 lipca 2001 a
Irlandia		18 stycznia 1973 a
Izrael	30 sierpnia 1961	
Kiribati		29 listopada 1983 s
Łotwa		14 kwietnia 1992 a
Lesoto		24 września 2004 a
Liberia		22 września 2004 a
Libijska Arabska Dżamahirija		16 maja 1989 a
Holandia	30 sierpnia 1961	13 maja 1985 r
Niger		17 czerwca 1985 a
Norwegia		11 sierpnia 1971 a
Senegal		21 września 2005 a
Słowacja		03 kwietnia 2000 a
Swazi		16 listopada 1999 a
Szwecja		19 lutego 1969 a

Aneks 3

Wzorcowe dokumenty przystąpienia do Konwencji

Wzorcowy dokument przystąpienia do Konwencji dotyczącej statusu bezpieństwowców z 1954 roku

ZWAŻYWSZY, że Konwencja dotycząca Statusu Bezpieństwowców została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia dwudziestego ósmego września tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego czwartego roku i jest otwarta do podpisania zgodnie z zawartym w niej Artykułem 35;

ORAZ ZWAŻYWSZY, że paragraf 3 wymienionego Artykułu 35 stanowi, że przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych;

NINIEJSZYM, niżej podpisany [Tytuł Głowy Państwa lub Szefa Rządu lub Ministra Spraw Zagranicznych] składa oświadczenie o przystąpieniu [nazwa państwa];

WYDANO z moim podpisem: _____, dnia _____ miesiąca
_____ tysiąc dziewięćset _____.

[Pieczęć państwowa i podpis
Głowy Państwa,
Ministra Spraw Zagranicznych...]

[Podpis Głowy Państwa,
powiernika,
stosownie do okoliczności...]

Wzorcowy dokument przystąpienia do Konwencji w sprawie ograniczania bezpieczeństwa z 1961 roku

ZWAŻYWSZY, że Konwencja dotycząca Statusu Bezpaństwowców została przyjęta przez Pełnomocników dnia trzydziestego sierpnia tysiąc dziewięćset sześćdziesiątego pierwszego roku i jest otwarta do podpisania zgodnie z zawartym w niej Artykułem 16;

ORAZ ZWAŻYWSZY, że paragraf 3 wymienionego Artykułu 16 stanowi, że przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych;

NINIEJSZYM, niżej podpisany [Tytuł Głowy Państwa lub Szefa Rządu lub Ministra Spraw Zagranicznych] składa oświadczenie o przystąpieniu [nazwa państwa];

WYDANO z moim podpisem: _____, dnia _____ miesiąca
_____ tysiąc dziewięćset _____.

[Pieczęć państwowa i podpis
Głowy Państwa,
Ministra Spraw Zagranicznych...]

[Podpis Głowy Państwa,
powiernika,
stosownie do okoliczności...]

Aneks 4

Biura UNHCR

AFGANISTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Afganistanie
PO Box 3232
Kabul
lub
41 Jadi Solh (Peace Avenue)
Kabul
Tel: +92 51 922 11 25
Faks: +92 51 282 05 11

ALBANIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Albanii
Rruga „Donika Kastrioti”
Tirana
Tel: +355 42 50 207
Faks: +355 42 28 492

ALGERIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Algierii
Boite Postal 444
Hydra
Alger
lub
20 Rue Emile Payen
Hydra
Alger
Tel: +213 21 69 1212
Faks: +213 21 69 2374

ANGOLA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Angoli
C.P. 1342
Luanda
lub
Rua Eduard Mondlaine/SN
Luanda
Tel: +244 2332 046
Faks: +244 2331 652

ARGENTYNA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR
dla Południowego Obszaru
Ameryki Południowej
Cerrito 836
10 Piso – 1010
Buenos Aires
Tel: +54 11 4815 7870
Faks: +54 11 4815 4352

ARMENIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Armenii
14 Petros Adamyan Str.
Yerevan 375010
Tel: +37 41 56 47 71
Faks: +37 41 56 78 17

AUSTRALIA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR
dla Australii, Nowej Zelandii,
Papui Nowej Gwinei i Obszaru
Południowego Pacyfiku
w Australii
15 Hunter Street
Yarralumla ACT 2600
Canberra
Tel: +61 2 6273 2733
Faks: +61 2 6273 6822

AUSTRIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Austrii
Vienna International Centre
(Building J, 1st floor)
Wagramerstrasse 5
PO Box 550
1400 Vienna
Tel: +431 260604047
Faks: +43 1 2634115

AZERBEJDŻAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Azerbejdżanie
3, Azer Aliyev Street
Baku
Tel: +99 412 92 1443
Faks: +99 412 98 11 34

BANGLADESZ

Przedstawicielstwo UNHCR
w Bangladeszu
PO Box 3474
Dhaka 1000
lub
House N/E (N) 8, Road 90,
Gulshan 2, Dhaka 1212
Tel: +8802 88 2 68 02
Faks: +8802 88 2 65 57

BIAŁORUŚ

Przedstawicielstwo UNHCR
na Białorusi
Prospekt Partizanskij 6 A,
6th floor
Minsk 220033
Tel: +375 172983335
Faks: +375 172982369

BELGIA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR dla Belgii,
Luksemburga
i Instytucji Europejskich
Rue Van Eyck 11a
B-1050 Bruxelles
Tel: +32 2 649 01 53
Faks: +32 2 627 17 30

BENIN

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR
dla Beninu, Burkina Faso,

Nigru i Togo
Boite Postale 08-1066
Lot 01 Patte d'Oie
Cotonou
Tel: +229 30 28 98
Faks: +229 30 28 90

**BOŚNIA
I HERCEGOWINA**

Przedstawicielstwo UNHCR
w Bośni i Hercegowinie
UNIS Building Fra Andjela
Zvizdovica 1
71000 Sarajevo
Tel: +387 33 666 160
Faks: +387 33 290 333

BOTSWANA

Biuro UNHCR
Szefa Misji w Botswanie
PO Box 288
Gaborone
lub
UN House – Plot 22
Khama Crescent
Gaborone
Tel: +267 35 21 21
Faks: +267 57 09 96

BRAZYLIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Brazylii
Setor Comercial Norte
Quadra 02, Bloco A
11th Floor – Ed. Corporate
Financial Center
CEP 70712-901
Brasilia – DF
Tel: +55 61 3038 9272
Faks: +55 61 3038 9279

BUŁGARIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Bułgarii
19 Denkoglu Str.
1000 Sofia
Tel: +359 2 98 02 453
Faks: +359 2 98 01 639

BURUNDI

Przedstawicielstwo UNHCR
w Burundi
B.P. 307, Bujumbara
lub
N° 1, Avenuedu Large
4620 Bujumbara
Tel: +257 22 32 45
Faks: +257 22 95 23/24 19 87

KAMBODŻA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kambodży
PO Box 539
House N° 2, Street N° 352
Beung Keng Kang
Phnom Penh
Tel: +855 23 216005
Faks: +855 23 216274

KAMERUN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kamerunie
Boite Postale 7077
Yaoundé
lub
Quartier Nlongkak
Rue N° 1032 Batiment N° 46
Yaoundé
Tel: +237 20 29 54
Faks: +237 21 35 91

KANADA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kanadzie
280 Albert Street, Suite 401
Ottawa
Ontario
KIP 5G8
Tel: +1 613 232 09 09
Faks: +1 613 230 18 55

CZAD

Przedstawicielstwo UNHCR
w Czadzie
B.P. 906
N'Djamena
lub

Quartier Cardalé, Avenue
Felix Eboué
Immeuble STAT
N'Djamena
Tel: +235 51 86 10
Faks: +235 51 53 40

**REPUBLIKA
ŚRODKOWOAFRYKAŃSKA**

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Środkowoafrykańskiej
Boite Postale 950
Bangui
lub
Rue Joseph Degrain
(Route de Sofitel)
Bangui
Tel: +236 61 40 76
Faks: +236 61 98 34

CHINY (REPUBLIKA LUDOWA)

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Chinach
1-2-1, Tayan Diplomatic
Office,
Building 14
Liang Ma He Nan Lu
Beijing 100600
Tel: +86 10 6532 68 06
Faks: +86 10 6532 16 47

KOLUMBIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kolumbii
Calle 114 N° 9-01 Office 601
Edificio Teleport Torre A
Bogota
Tel: +571 658 06 00
Faks: +571 658 06 02

**DEMOKRATYCZNA REPUBLIKA
KONGA**

Przedstawicielstwo regionalne
UNHCR dla Afryki Środkowej
w Demokratycznej Republice Konga
PO Box 7248
Kinshasa 1
lub

6729 Avenue de l'OUA
Kinshasa
Tel: +243 81 880 1245
Faks: +243 81 301 0435

KONGO (REPUBLIKA)

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Kongo
BP 1093
Brazzaville
lub
6, Rue 18 Mars 1977
Quartier Cathedrale
Brazzaville
Tel: +242 811 169
+242 815 763 (UNDP)
Faks: +242 815 912

KOSTARYKA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kostaryce
Edificio Torre del Este – 5°
Piso
Frente a la facultad
de Derecho de la UCR
Apartado Postal 12-1009 -
FECOSA
San Pedro
Tel: +506 225 0049
Faks: +506 224 4891

WYBRZEŻE KOŚCI SŁONIOWEJ

Przedstawicielstwo UNHCR
na Wybrzeżu Kości Słoniowej
01 BP 7982
Abidjan 01
lub
Angle Rue Des Jardins –
Boulevard
Latrille
Cocody, II Plateaux
Abidjan
Tel: +225 22 515 577
Faks: +225 22 515 588

CHORWACJA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Chorwacji
3rd floor

24 Slovenska Ulica
10000 Zagreb
Tel: +385 1 3713 555
Faks: +385 1 3713 588
+385 1 3713 565

CYPR

Przedstawicielstwo UNHCR
na Cyprze
PO Box 1642
1590 Nicosia
lub
South: C/O UNFICYP
Secretariat UNPA
Nicosia
Tel: +357 2 35 90 25
Faks: +357 2 35 90 37

REPUBLIKA CZESKA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Czeskiej
Namesti Kinskych 6
PO Box 210
150 00 Prague 5
Tel: +420 2 571 998 66
Faks: +420 2 571 998 62

DŻIBUTI

Przedstawicielstwo UNHCR
w Dżibuti
BP 1885
Djibouti
lub
Rue Abdoukader Waberi,
Heron
Lot N^o TF 1148
Quartier Marabout
Djibouti
Tel: +253 35 22 00
Faks: +253 35 86 23

EKWADOR

Przedstawicielstwo UNHCR
w Ekwadorze
Avenida Amazonas 2889
y la Granja
Edificio Naciones Unidas
Piso 2
Quito

Tel: +593 2 2460 272
Faks: +593 2 2460 280

EGIPT

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Arabskiej
Republice Egiptu
PO Box 1844
Cairo
lub
N° 8 el Fawakeh Street
Mohandessin, Giza
Cairo
Tel: +20 2 762 1570
Faks: +20 2 762 1576

ERYTREA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Erytrei
PO Box 1995, Asmara
lub
House Number 108
Emperor Yohannes
Avenue Asmara
Tel: +291 1 12 61 21
Faks: +291 1 12 72 55

ETIOPIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Etiopii
PO Box 1076
Addis Ababa
lub
Bole Road, Wereda 1
Kebele 23
House N° 1255/01-02
Addis Ababa
Tel: +251 1 612 822
Faks: +251 1 611 666

FRANCJA

Przedstawicielstwo UNHCR
we Francji
9, rue Keppler
F-75016 Paris
Tel: +33 1 44 43 48 58
Faks: +33 1 40 70 07 39

GABON

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Gabonie
BP 20472
Libreville
lub
Quartier Sotega
Libreville
Tel: +241 77 8262
Faks: +241 77 8278

GAMBIA

Biuro UNHCR
Szefa Misji w Gambii
PO Box 4249
Bakau
lub
6th Street East
Kotu Lauout
Bakau
Tel: +220 4 460 850
Faks: +220 4 464 169

GRUZJA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Gruzji
2a Kazbegi Ave. – 4th floor
380060 Tbilissi
Tel: +995 32 779 612
Faks: +995 32 441 302

NIEMCY

Przedstawicielstwo UNHCR
w Niemczech
Wallstrasse 9 – 13
10179 Berlin
Tel: +49 30 2022 020
Faks: +49 30 2022 0220

GHANA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Ghanie
Nº 25 Sir Arku Korsah Street
Roman Ridge
Airport Residential Area
Accra
Tel: +233 21776 108
Faks: +233 21 773158

GRECJA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Grecji
23 Taygetou Street
Palaio Psychico
15452 Athens
Tel: +30 210 672 64 62
Faks: +30 210 672 64 17

GWINEA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Gwinei
B.P. 4158
Coleah Corniche-Sud
Conakry
Tel: +224 46 47 09
Faks: +224 46 58 08

WĘGRY

Przedstawicielstwo UNHCR
na Węgrzech
Felvinci ut 27
1022 Budapest
Tel: +36 13363062
Faks: +36 13363080

INDIE

Biuro UNHCR
Szefa Misji w Indiach
PO Box 3135
14 Jor Bagh
New Delhi 110003
Tel: +91 11 2469 0730
Faks: +91 11 2462 0137

INDONEZJA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Indonezji
PO Box 6602/JKPWK
Jakarta 10310
Menova Ravindo
J1. Kebon Sirih Kav.75
Jakarta Pusat 10340
Tel: +62 21 391 28 88
Faks: +62 21 391 27 77

IRAN (REPUBLIKA ISLAMSKA)

Przedstawicielstwo UNHCR

w Islamskiej Republice Iranu
Nº 5, East Emdad Street,
Vanak sq.
North Shiraz Ave.
Tehran 19917
Tel: +98 21 8805 72 01
Faks: +98 21 8805 72 12

IRAK

Przedstawicielstwo UNHCR
w Iraku
PO Box 10141 Karrada
Baghdad
lub
District Number 904
Hay Al-Wahda
Street Number 42
Building Number 52
Baghdad
Tel: +964 1 719 0670
Faks: +1 212 963 3009

IRLANDIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Irlandii
Suite 4
Merrion House
1/3 Lower Fitzwilliam Street
Dublin 2
Tel: +353 1 631 4510
Faks: +353 1 631 4616

IZRAEL

Przedstawicielstwo Honorowe
UNHCR
w Izraelu
PO Box 3489
Jerusalem
lub
Shlomtzion Ha Malka 10
Jerusalem
Tel: +972 2 621 4109
Faks: +972 2 623 4392

WŁOCHY

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR we Włoszech
Via Caroncini 19

00197 Roma
Tel: +39 06 802121
Faks: +39 06 802123/24

JAPONIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Japonii
UNU Bldg., 6F – 5-53-70,
Jingumae
Shibuya-ku, Tokyo 159-0001
Tel: +81 33 499 20 11
Faks: +81 33 499 22 72

JORDANIA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Jordanii
PO Box 17101
1195 Amman
lub
5 Hafez Abdul-Haija Street
Deir Ghbar
Amman
Tel: +962 6 550 20 30
Faks: +962 6 592 46 58

KAZACHSTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kazachstanie
67 Tole bi
Almaty – 480091
Tel: +7 3272 791244
Faks: +7 3272 583982

KENIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kenii
PO Box 43801, Nairobi
lub
Chiromo Road
(next to Caltex Station)
By Consolata church
Westlands
Nairobi
Tel: +254 20 444 2000
Faks: +254 20 423 2080

KOREA (REPUBLIKA)

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Korei

7F Kumsegi Bldg.
16, Euljiro 1 Ga
Joong-Ku
Seoul 100-191
Tel: +82 2 773 7011
Faks: +82 2 773 7014

KUWEJT

Biuro Łącznikowe UNHCR
w Kuwejcie
PO Box 28742
13148 Safat
Kuwait City
lub
Khaitan Area
Block N° 04
Al Walid Ebin Abdel Malek
Street N° 206
Building N° 90009
Kuwait City
Tel: +965 476 4982
Faks: +965 476 4257

KIRGISTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Kirgistanie
UN House (3rd floor)
160 Chui Avenue
Bishkek 720010
Tel: +996 312 611 264
Faks: +996 312 611 271

LIBAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Libanie
PO Box 7332
Beirut
lub
Michel Bustrus Street
Nasr Building
Achrafieh
Tel: +961 1 560 699
Faks: +961 1 560 717

LIBERIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Liberii
PO Box 9077
Monrovia

lub
Haider Building
Mamba Point
Monrovia
Tel: +231 22 6233
Faks: +231 22 6235

LIBIJSKA ARABSKA DŻAMAHIRIJA

Biuro UNHCR Szefa Misji
w Libii
PO Box 80708
Tripoli
lub
Uthman Ibn Affan St
Ben Ashour
Tripoli
Tel: +218 21 361 9662
Faks: +218 21 361 9661

LUKSEMBURG

Biuro Korespondenta UNHCR
w Luksemburgu
1 rue Jean Pierre Brasseur
b.p. 567
2015 Luxembourg
Tel: +352 454 018
Faks: +352 454 303

MACEDONIA (DAWNA REPUBLIKA JUGOSŁAWII)

Przedstawicielstwo UNHCR
w dawnej Jugosłowiańskiej
Republice Macedonii
PO Box 873
1000 Skopje
lub
Zeleznicka 53
1000 Skopje
Tel: +389 2 3118 641
Faks: +389 2 3131 040

MALAWI

Przedstawicielstwo UNHCR
w Malawi
PO Box 30230
Lilongwe 3
lub
7th Floor

Kang'ombe Building
City Centre
Lilongwe 3
Tel: +265 177 2155
Faks: +265 177 4128

MALEZJA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Malezji
PO Box 10185
50706 Kuala Lumpur
lub
570 Jalan Bukit Petaling
50460 Kuala Lumpur
Tel: +60 32141 1322
Faks: +60 32141 1780

MAURETANIA

Biuro UNHCR Szefa Misji
w Mauretanii
C/O UNDP, BP 4405,
Nouakchott
lub
Ilot K No 159-160-161
Route de la Corniche
Nouakchott
Tel: +222 5 257 414
Faks: +222 5 256 176

MEKSYK

Regionalne Przedstawicielstwo
UNHCR dla Meksyku, Ameryki
Środkowej i Kuby
Presidente Masaryk 29
sexto piso
Colonia Polanco
11570 Mexico, D.F.
Tel: +52 5 55263 9851
Faks: +52 5 55250 9360

MOŁDAWIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Moldawii
31 August 1989 Street, #57
MD-2012 Chisinau
Tel: +373 22 271 853
Faks: +373 22 271 953

MAROKO

Honorowe Przedstawicielstwo
UNHCR w Maroku
12, Rue de Fes-Hassan
Rabat
Tel: +212 377 676 06
Faks: +212 377 661 96

MOZAMBIK

Biuro UNHCR Szefa Misji
w Mozambiku
PO Box 1198
Maputo
lub
Avenida dos Presidentes 33
Maputo
Tel: +258 1 490 242
Faks: +258 1 490 635

MYANMAR

Przedstawicielstwo UNHCR
w Myanmar
PO Box 1485, Yangon
lub
287 Pyay Road
Sanchaung Township
Yangon
Tel: +951 524022
Faks: +951 524 031

NAMIBIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Namibii
Private Bag 13310,
Windhoek
lub
2nd Floor, Sanlam Building
Independence Avenue
Windhoek
Tel: +264 61 237 143
Faks: +264 61 230 055

NEPAL

Przedstawicielstwo UNHCR
w Nepalu
PO Box 2374, Kathmandu
lub
Dhara Marga Anil Kuti

Maharajgunj
Kathmandu
Tel: +977 1441 2521
Faks: +977 1441 2853

NIGERIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Nigerii
UN House Plot n° 617/618
Diplomatic Zone
Central Area District
PMB 2851, Garki
Abuja
Tel: +234 9 461 8569
Faks: +234 9 461 8598

PAKISTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Pakistanie
PO Box 1263
Islamabad
lub
No 2 Diplomatic Enclave
QUAID-E-AZAM, University
Road
Sector G-4
Islamabad
Tel: +92 51 282 9502
Faks: +92 51 227 9455

PANAMA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Panamie
La Ciudad del Saber
Gaillard Street,
Building 812-B
Panama City
Tel: +507 317 1630
Faks: +507 317 1633

PAPUA NOWA GWINEA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Papui Nowej Gwinei
PO Box 1909, Port Moresby
lub
4th Floor – ADF House
(Next St. Mary's Catholic Church)
Musgrave Street, Town

Port Moresby
Tel: +675 321 7422
Faks: +675 321 5977

FILIPINY

Przedstawicielstwo UNHCR
na Filipinach
PO Box 2074 (MCPO)
G. Puyat Avenue
1260 Makati
Metro Manila
lub
3rd Floor, JAKA II Building
150 Legaspi Street
1200 Makati, Metro Manila
Tel: +63 2 818 5121
Faks: +63 2 817 4057

POLSKA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Rzeczypospolitej Polskiej
2, Aleja Róż
PL-00 556 Warszawa
Tel: +48 22 628 69 30
Faks: +48 22 625 61 24

RUMUNIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Rumunii
25, Armeneasca Street
Sector 2
70228 Bucharest
Tel: +40 1 211 29 44
Faks: +40 1 210 15 94

FEDERACJA ROSYJSKA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Federacji Rosyjskiej
Biuro Narodów Zjednoczonych
6 Obukh Pereulok
Moscow 103064
Tel: +7 503 232 30 11
Faks: +7 503 232 30 16

RUANDA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Ruandzie
BP 867
Kigali
lub

Bd de L'Umuganda
Commune Kacyiru
Secteur Kimihurura
Cellule Kamukina
Kigali
Tel: +250 58 5107
Faks: +250 58 3485

ARABIA SAUDYJSKA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Arabii Saudyjskiej
PO Box 94003
Riyadh 11693
lub
Fazari Square
Pension Fund Commercial
Complex
Block C-13
Dipomatic Quarters
Riyadh
Tel: +966 1 482 8835
Faks: +966 1 482 8737

SENEGAL

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w Senegal
BP 3125, 59 rue Docteur
Theze
Dakar
Tel: +221 823 66 03
Faks: +221 823 66 00

SERBIA I CZARNOGÓRA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Serbii i Czarnogórze
Krunska 58
11000 Belgrade
Tel: +381 38 308 2100
Faks: +381 38 344 2947

SIERRA LEONE

Przedstawicielstwo UNHCR
w Sierra Leone
PO Box 475, Freetown
lub
29 Wilkinson Road
Freetown
Tel: +232 22 234 321
Faks: +232 22 234 347

REPUBLIKA SŁOWACKA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Słowackiej
Sturova 6
811 02 Bratislava
Tel: +421 2 52 92 78 75
Faks: +421 2 52 92 78 71

SŁOWENIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Słowenii
Miklosiceva Cesta 18/II
1000 Ljubljana
Tel: +386 1 4328 240
Faks: +386 1 4328 224

SOMALIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Somalii
PO Box 43801, Nairobi
lub
Lion Place
Waiyaki Way
(Next to St Marks Church)
Westlands
Nairobi
Kenya
Tel: +254 20 422 2200
Faks: +254 20 422 2280

RPA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR w RPA
PO Box 12506
The Tramshed
Pretoria
lub
8th floor
Metro Park Building
351 Cnr. Schooman
& Prinsloo Str.
Pretoria 0002
Gauteng Province
Tel: +27 12 354 8303
Faks: +27 12 354 8390

HISZPANIA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Hiszpanii

Avenida General Pero 32-2^a
PO Box 36-121
E-28020 Madrid
Tel: +34 91 556 36 49
Faks: +34 91 417 53 45

SRI LANKA

Przedstawicielstwo UNHCR
na Sri Lance
97 Rosmead Place
Colombo 07
Tel: +94 11 268 3968
Faks: +94 11 268 3971

SUDAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Sudanie
PO Box 2560, Khartoum
lub
Mohammed Nageeb Road
(North of Farouk Cemetery)
Khartoum N° 2
Tel: +249 11 47 11 01
Faks: +249 11 47 31 01

SZWECJA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR dla państw
skandynawskich
i bałtyckich w Szwecji
Ynglingagatan 14 – 6th Floor
S-11347 Stockholm
Tel: +46 8 457 4880
Faks: +46 8 457 4887

SZWAJCARIA

Biuro Łącznikowe UNHCR
dla Szwajcarii i Liechtensteinu
Case Postale 2500
94 Rue Montbrillant
CH-1211 Geneve 2
Tel: +41 22 739 8755
Faks: +41 22 739 7379

ARABSKA REPUBLIKA SYRII

Przedstawicielstwo UNHCR
w Syrii
PO Box 30891
Damascus

lub
Al Malki
Mohamed Al Bazm
Street N° 14
Al Nabelsi Building
Damascus
Tel: +963 11 373 5940
Faks: +963 11 373 6108

TADŻYKISTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Tadżykistanie
Prospekt Drujba Naradov 106
Dushanbe, 734013
Tel: +992 372 214406
Faks: +992 372 510039

TANZANIA

(ZJEDNOCZONA REPUBLIKA)
Przedstawicielstwo UNHCR
w Zjednoczonej Republice
Tanzanii
PO Box 2666
Dar-es-Salaam
lub
Plot 18 Kalenga Street
Dar-es-Salaam
Tel: +255 22 215 00 75
Faks: +255 22 215 28 17

TAJLANDIA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR dla Tajlandii,
Kambodży i Wietnamu
PO Box 2-121
Rajdamnern Avenue
United Nations Building
3rd Floor, Block A
Bangkok 10200
Tel: +66 2 288 1234
Faks: +66 2 280 0555

TIMOR-LESTE

Przedstawicielstwo UNHCR
w Timor-Leste
PO Box 456
Dili
lub
Estrada de Balido

Dili
Tel: +670 33 13 547
Faks: +670 33 13 554

TUNEZJA

Przedstawicielstwo Honorowe
UNHCR w Tunezji
BP 863
1035 Tunis
lub
61 Boulevard Bab Benat
1035 Tunis
Tel: +216 715 73586
Faks: +216 715 70168

TURCJA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Turcji
12. Cadde, 212. Sokak N° 3
3 Sancak Mahallesi,
Cankaya
Ankara
Tel: +90 312 409 7000
Faks: +90 312 441 2173

TURKMENISTAN

Przedstawicielstwo UNHCR
w Turkmenistanie
40, Galkynysh Street
744013 Ashgabat
Tel: +993 12 425 684
Faks: +993 12 425 691

UGANDA

Przedstawicielstwo UNHCR
w Ugandzie
PO Box 3813, Kampala
lub
Plot 18 Prince Charles Drive
Kololo
Kampala
Tel: +256 41 231 231
Faks: +256 41 256 989

UKRAINA

Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR na Ukrainie
PO Box 122
Kyiv 01015

lub
32A, Sichnevogo
Povstannya Str.
Kyiv 01015
Tel: +380 44 573 9424
Faks: +380 44 288 9850

WIELKA BRYTANIA
Przedstawicielstwo UNHCR
w Wielkiej Brytanii
Stand Bridge House
138-142 Strand
London
WC2R 1HH
Tel: +44 20 7759 8090
Faks: +44 20 7759 8119

STANY ZJEDNOCZONE
Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR dla Stanów Zjednoczonych
Ameryki i Karaibów
1775 K Street, NW,
Suite 300
Washington DC 20006
Tel: +1 202 296 5191
Faks: +1 202 296 5660

UZBEKISTAN
Przedstawicielstwo UNHCR
w Uzbekistanie
14 Mahmood Torobi Str.
700090 Tashkent
Tel: +998 71 120 68 93
Faks: +998 71 120 68 91

WENEZUELA
Przedstawicielstwo Regionalne
UNHCR dla północnej części
Ameryki Południowej
Apartado Postal 69045
Caracas 1062-A
lub
Parque Cristal, Torre Oeste
Piso 4, Oficina 4-4, 4-5 y 4-6
Av. Francisco de Miranda
Urbanización Los Palos
Grandes
Caracas

Tel: +58 212 286 3883
Faks: +58 212 286 9687

WIETNAM
Przedstawicielstwo UNHCR
W Socjalistycznej Republice
Wietnamu
60 Rue Nguyen Thai Hoc
Ba Dinh District
Hanoi
Tel: +84 4 845 78 71
Faks: +84 4 823 20 55

JEMEN
Przedstawicielstwo UNHCR
w Republice Jemenu
PO Box 12093
Sana'a
lub
Algeria Street, N° 38
Building N° 2
Sana'a
Tel: +967 1 469 771
Faks: +967 1 469 770

ZAMBIA
Przedstawicielstwo UNHCR
w Zambii
PO Box 32542
10101 Lusaka
lub
17C Leopards Hill Road
Kabulonga
10101 Lusaka
Tel: +260 1 265 619
Faks: +260 1 265 914

ZIMBABWE
Biuro UNHCR Szefa
Misji w Zimbabwe
PO Box 4565
Harare
lub
2nd Floor, Takura House
67-69 Union Avenue
Harare
Tel: +263 4 793 274
Faks: +263 4 708 528

**ORGANIZACJA NARODÓW
ZJEDNOCZONYCH
(Nowy Jork)**
Office of UNHCR
in New York
PO Box 20
Grand Central
New York
NY 10017
lub
220 East 42nd Street
Suite 3000
New York
NY 10017
Tel: +1 212 963 00 32
Faks: +1 212 963 00 74

Podstawowe informacje o UNHCR i Unii Międzyparlamentarnej

UNHCR

UNHCR, organizacja ds. uchodźców Organizacji Narodów Zjednoczonych, z upoważnienia Narodów Zjednoczonych prowadzi i koordynuje działania międzynarodowe, mające na celu ochronę uchodźców na całym świecie oraz rozwiązywanie problemów, z którymi się borykają.

UNHCR walczy o to, aby każdy mógł skorzystać z prawa do azylu i znaleźć schronienie w bezpiecznym kraju oraz dobrowolnie wrócić do domu. Pomagając uchodźcom w powrocie do własnego kraju lub w osiedleniu się w kraju azylu, UNHCR szuka także trwałych rozwiązań problemów, z jakimi borykają się uchodźcy.

Komitet Wykonawczy UNHCR oraz Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych upoważniły także organizację do zajmowania się innymi grupami. Wśród nich znajdują się bezpaństwowcy, osoby, których obywatelstwo jest niepewne, a także, w niektórych przypadkach, uchodźcy wewnętrzni.

Organizacja dąży do ograniczenia zjawiska wymuszonych przesiedleń, zachęcając państwa i inne instytucje do stwarzania warunków sprzyjających ochronie praw człowieka i stosowania pokojowych rozwiązań konfliktów.

UNHCR oferuje ochronę i pomoc uchodźcom i innym potrzebującym w sposób bezstronny, na podstawie ich potrzeb, niezależnie od rasy, religii, przekonań politycznych czy płci. UNHCR wyznaje zasadę uczestnictwa, służąc uchodźcom radą przy podejmowaniu decyzji, które mają wpływ na ich życie.

UNHCR współpracuje z rządami, organizacjami regionalnymi, a także z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi.

Unia Międzyparlamentarna

Stworzona w 1889 roku, Unia Międzyparlamentarna jest międzynarodową organizacją, która łączy przedstawicieli parlamentów suwerennych państw.

We wrześniu 2005 roku w Unii były reprezentowane parlamenty 141 krajów.

Unia Międzyparlamentarna działa na rzecz pokoju i współpracy między narodami, dążąc do umocnienia instytucji przedstawicielskich.

W tym celu Unia: ułatwia kontakty, koordynację i wymianę doświadczeń między parlamentami i parlamentarzystami wszystkich krajów; rozważa kwestie o międzynarodowym zasięgu i wyraża opinie na ich temat; przyczynia się do obrony i propagowania praw człowieka, przyczynia się do zwiększania wiedzy na temat pracy instytucji przedstawicielskich oraz do umacniania i rozwoju ich działań.

Unia Międzyparlamentarna podziela dążenia Narodów Zjednoczonych, wspiera ich działania i ściśle z nimi współpracuje.

Unia współpracuje także z regionalnymi organizacjami międzyparlamentarnymi, jak również z międzynarodowymi, międzyrządowymi i pozarządowymi organizacjami, którym przyświecają te same cele.

Przewodnik został opublikowany przez Unię Międzyparlamentarną
wspólnie z
Urzędem Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Uchodźców

Wszystkie prawa zastrzeżone. Wytwarzanie, przechowywanie w systemach wyszukiwania lub przekazywanie w jakiegokolwiek formie lub za pomocą dowolnych środków poprzez transmisję elektroniczną, mechaniczną, kopiowanie, zapisywanie lub w jakikolwiek inny sposób jakiegokolwiek części niniejszego dokumentu bez uprzedniej zgody Unii Międzyparlamentarnej lub Urzędu Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Uchodźców jest zabronione.

Niniejsza publikacja jest rozpowszechniana pod warunkiem, że nie będzie, drogą handlu lub w inny sposób sprzedawana, wypożyczana lub w inny sposób rozpowszechniana bez uprzedniej zgody wydawcy w jakiegokolwiek oprawie lub okładce innej niż ta, w której została opublikowana, oraz bez podobnego zastrzeżenia, włącznie z wyszczególnionym powyżej, nałożonego na kolejnego wydawcę.

ISBN 92-9142-262-2 (IPU)

Siedziba IPU:

Unia Międzyparlamentarna
Inter-Parliamentary Union
Chemin du Pommier 5
Case Postale 330
CH-1218 Le Grand Saconnex
Geneva
Switzerland
Tel: + 41 22 919 41 50
Faks: + 41 22 919 41 60
E-mail: postbox@mail.ipu.org
Strona WWW: www.ipu.org

**Biuro Stałego Obserwatora
IPU przy ONZ:**

Inter-Parliamentary Union
220 East 42nd Street
Suite 3002
New York, N.Y. 10017
USA
Tel: +1 212 557 58 80
Faks: +1 212 557 39 54
E-mail: ny-office@mail.ipu.org

**Biuro Wysokiego Komisarza
ONZ do spraw Uchodźców:**

Case Postale 2500
1211 Geneva 2
Switzerland
Tel: +41 22 739 8111
Faks: +41 22 739 7353
Strona WWW: www.unhcr.org